

วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปี
ของกรุงรัตนโกสินทร์

รายงานการวิจัย
ต่อเนื่อง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

ดร.ศัญญา ศัญญาวิวัฒน์ 2525

วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์

รายงานการวิจัย

เสนอต่อ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โดย

ดร. สัณญา สัณญาวิวัฒน์

2525

กิติกรรมประกาศ

โครงการศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นการวิจัยเอกสารเป็นส่วนใหญ่ แต่ก็ได้อาศัยระเบียบวิธีอื่น เช่น หัวข้อคำถามและการสัมภาษณ์ เกี่ยวข้องด้วย โครงการศึกษาได้ตั้งเป้าหมายไว้ว่าจะศึกษาวิวัฒนาการของสังคมวิทยาในฐานะสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ นับตั้งแต่เวลาเริ่มนำเข้ามาในประเทศไทย สถานที่เริ่มสอน ผู้เริ่มสอนและแหล่งที่วิชาแพร่กระจายไป รวมทั้งสถานภาพปัจจุบันของวิชา โครงการนี้สามารถบรรลุเป้าหมายทุกประการ ทอบบัญหาที่ค้างใจแตกนโคพอสมควร

ในการดำเนินการศึกษาที่ได้รับความช่วยเหลือหลายท่าน หลายหน่วยงานในหลายด้าน หลายขั้นตอน ไม่อาจกล่าวรายชื่อได้หมด แต่ที่พอทราบได้จากรายชื่อมหาวิทยาลัย และรายชื่อผู้ให้ข้อมูลที่ปรากฏอยู่ในรายงานนี้ ผู้ที่ควรเอยนามไว้เป็นพิเศษ คือคุณพาลิต ผ่องแผ้ว นิสิตปริญญาโทภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้เป็นกำลังสำคัญของโครงการนี้ ผู้วิจัยจึงขอแสดงความขอบคุณท่านและหน่วยงานเหล่านั้น รวมทั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้สนับสนุนโครงการนี้ไว้ ณ ที่นี้

ชื่อโครงการวิจัย วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์
 ชื่อผู้วิจัย นายสัญญา สัญญาวิวัฒน์
 เดือนและปีที่ทำการวิจัยเสร็จ สิงหาคม 2525

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทำให้ได้ทราบว่า วิชานี้ได้เริ่มมีการสอนในรูปของวิชาอาชญาวิทยาระดับปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และการเมืองในปี 2478 หลังจากนั้นจึงได้มีการเรียนการสอนถึงระดับปริญญาโทและเอกในคณะเศรษฐศาสตร์ ซึ่งเป็นการศึกษาแบบเกา สำหรับหลักสูตรสังคมวิทยาสมัยใหม่ เริ่มที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในปี 2491 เปิดภาควิชาในปี 2498 เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรี 2506 ปริญญาโท 2510 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เปิดหลักสูตรปริญญาตรีสมัยใหม่เมื่อ 2508 และปริญญาโท 2522 สำหรับมหาวิทยาลัยอื่นเปิดหลักสูตรทำนองเดียวกันตามลำดับ คือมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2507 วิทยาลัยพายุพิ 2517 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 2518 มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ 2518 และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เปิดภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ทุกวิทยาเขตเป็นวิชาสนับสนุนหลักสูตรอื่น 2517 ในด้านผู้สอนสังคมวิทยาไทยคนแรกคือ ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน คำนวณสังคมวิทยาเล่มแรกของคนไทยเป็นของ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ ปัจจุบันสังคมวิทยาเป็นสาขาวิชาที่แพร่หลายและยอมรับกันอย่างกว้างขวางในวงวิชาการชั้นสูง แต่ยังไม่ยอมรับมากนักในหมู่นักวิชาชีพ

Project : The Development of Sociology in Ratanakosin
Bicentennial
Researcher : Dr. Sunya Sunyavivat
Completing Date : August, 1982.

Abstract

The project sets 5 objectives as its guideline for the study of the development of Sociology in Ratanakosin Bicentennial, namely; the starting point, the starting place, the first sociologist, the development of sociology and finally, the present status of sociology in Thailand. The study finds that sociology was first taught as a subject of Criminology in 1935 at the University of Morale and Political Science's graduate courses. Also at this institution that offered master and doctorate degrees in its old education system, although few graduates. The study could not find complete records of this later period. Sociology instruction in its modern form was first started, however, at Chulalongkorn University in 1948, initially as subjects in Political Science curriculum and later, in 1963, as an undergraduate education. The next four years, The Institute offered master degree in Sociology with demography emphasis. Thammasat University, in its modern system of education, offered baccalaureate courses in sociology in 1965 and graduate level in 1979. After the two institutes, sociology degree program was offered at Chiangmai University in 1966, Payab College in 1974, Kasetsat and Songklanakar in 1975. Professor Kasem Adyanin was recognised as first Thai sociologist and the first text belonged to Dr. Vibool Thammavit. At the juncture, Sociology is well established among academia but not yet among its clients.

สารบัญ

หน้า

ถึทึกรรณปรกระทศ	i
บทคัคยอภษษษไทย	ii
บทคัคยอภษษษอังกฤษ	iii
ค่านำ	
สภษษปัญหา	2
วักฤุปรระสงคัคของการวักขั	2
ขอบเชคของการศึคษา	3
วักการเก็บขอมูล	6
เนือหาโคยสงเชปของงานวักขัททำมาก่อน	
งานของ อำนวยวักขั ชูวงษ	11
งานของ ชารัด คุคส์	13
งานของ อมรภษษ พงศษษพษษ	14
งานของ สัคฤุษา สัคฤุษาวักขั	16
การนำวักษษสังคคควักขัษาเชษษประเทศไทย	
มหษษวักขัลัคยแรก	17
มหษษวักขัลัคยเกษษศรศษศศ	28
มหษษวักขัลัคยสงชคคณครษษนท	28
มหษษวักขัลัคยเชษษงใหม่	29
บทภษษทของนัคควักขัการชษษวคคางปรระเทศ	29
วักขัณษษการคคคณคคคคค	
นัคคสังคคควักขัษาไทยคคคแรก	35
การพษษณษษทมหษษวักขัลัคยชษษศรศษศศ	39
การพษษณษษทสธษษษนอษษ	42

	v
	หน้า
วิวัฒนาการงานเนื้อหาสาระ	
วิวัฒนาการงานจำนวนหนังสือ	44
วิวัฒนาการงานเนื้อหาสาระ	50
ความกว้าง	51
ความลึก	56
ขอความสรุป : สภาพปัจจุบันของสังคมวิทยา	
ขอความสรุป	57
สภาพปัจจุบันของสังคมวิทยา	60
บรรณานุกรม	63
ภาคผนวก	
1. หัวข้อคำถาม	66
2. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมวิทยา	69
3. รายชื่อหนังสือสังคมวิทยา	72
4. ตัวอย่างวารสารสังคมวิทยาและวารสารที่เกี่ยวข้อง	92

ความนำ

สังคมวิทยาเป็นวิชาสาขาหนึ่งของกลุ่มวิชาการ ที่เรียกว่า สังคมศาสตร์ เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปในวงวิชาการว่า วิทยาการสาขานี้เป็นของใหม่ในสังคมไทย อันที่จริงแม้ในสังคมยุโรปและอเมริกาก็เชื่อว่าเป็นวิชาใหม่มาก ต้นกำเนิดของวิชานี้อยู่ในทวีปยุโรป แม้จะมีหลักฐานอ้างอิงกันอยู่บ้างว่า Ibn Kadoun นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และนักการเมืองชาวอาหรับเคยเขียนข้อความทำนองสังคมวิทยามาก่อน หรือแม้นักปรัชญากรีก เช่น Plato และ Aristotle จะเคยเขียนทัศนะเกี่ยวกับสังคม แต่เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางว่า August Comte นักปรัชญาชาวฝรั่งเศส เป็นผู้ริเริ่มชื่อวิชานี้ว่าสังคมวิทยา (Sociology) เป็นคนแรกในปี ค.ศ. 1838¹ (พ.ศ. 2381-เกือบจะเท่าอายุของกรุงรัตนโกสินทร์) หลังจากนั้นวิชานี้จึงได้มีคณาสนใจทำให้วิชานี้แพร่หลายต่อไปในทวีปยุโรป วิชานี้ได้เดินทางข้ามมหาสมุทรแอตแลนติกไปแพร่หลายมากในสหรัฐอเมริกาภายหลังสงครามกลางเมืองในประเทศนี้ ปรากฏว่าราวปี 2438 ในสหรัฐมีการ เปิดสอนวิชาสังคมวิทยาแล้วหลายมหาวิทยาลัย ปรินซ์ตัน เอกทางสังคมวิทยาคนแรกของสหรัฐอเมริกาก็จบในปี² ส่วนสมาคมสังคมวิทยาของสหรัฐเริ่มก่อตั้งกันในปี 2443 (ถ้าเทียบกับการอุดมศึกษาในประเทศไทยแล้ว ปี 2442 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าให้จัดตั้ง "โรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาข้าราชการพลเรือน" อันเป็นต้นกำเนิดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย) มาถึงบัดนี้ วิชาสังคมวิทยาเป็นที่รู้จักและเปิดสอนตามสถาบันการศึกษาทั่วไปในสหรัฐและประเทศเจริญแล้วทั้งหลายในโลก

---

¹ Earl Rubington and Martin S. Weinberg, The study of Social Problems New York : Oxford University Press, 1971, p.4.

² เพิ่งอ้าง หน้าเดียวกัน

สภาพปัญหา

สำหรับประเทศไทย ปรากฏว่าวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย ทั้งของรัฐและเอกชนในปัจจุบันต่างก็มีวิชาสังคมวิทยาอยู่ในหลักสูตร การศึกษาของสถาบันส่วนใหญ่หรือทั้งหมด แต่ยังไม่มีการทราบแน่หรือกลายันันว่า วิชาสาขานี้ได้มีการเผยแพร่กันมาตั้งแต่เมื่อใด ใคร เป็นผู้สอน สอน ณ ที่ใดเป็นแห่งแรก และมีวิวัฒนาการก้าวหน้ามาอย่างไร ขณะนี้มีสถานภาพเป็นอย่างไร เมื่อจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยโครงการไทยศึกษา เปิดโอกาสให้ทำการศึกษาค้นคว้าวิวัฒนาการของสาขาวิชาการต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ ในโอกาสที่จะครบรอบสองร้อยปีแห่งการสถาปนา ผู้วิจัยจึงได้เสนอโครงการนี้ต่อมหาวิทยาลัย เพื่อขอความสนับสนุน ทั้งนี้แม้จะได้ทราบมาแล้วว่า ได้มีนักวิชาการบางท่านเคยศึกษาค้นคว้ามาก่อน เช่น อำนวยวิทย์ ชูวงษ์ อมรา พงศาพิชญ์ และแม่ผู้เขียนเอง แต่ก็เชื่อแน่ว่ายังไม่ละเอียดถี่ถ้วนพอ ยังมีสิ่งที่ควรต้องขุดคุ้ย ศึกษาหาข้อมูลให้ลึกให้กว้าง และย้อนหลังไปไกลกว่า แล้วลำดับขั้นตอนของวิวัฒนาการแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบันของวิชานี้

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่เรียกว่าปัญหาวิจัย (Research problem) ของการศึกษารั้งนี้ กล่าวอย่างสั้น ๆ คือ สังคมวิทยาในฐานะสาขาวิชาการทางสังคมศาสตร์ มีวิวัฒนาการเป็นมาอย่างไรในกรุงรัตนโกสินทร์ เนื่องจากวิชานี้เป็นวิชาใหม่ กวกรกล่าวเช่นนี้ ก็เท่ากับว่าเป็นการศึกษาประวัติความเป็นมาของสังคมวิทยาของวิชานี้ในสังคมไทยนั่นเอง เพราะวิชานี้ยังไม่เคยมีในสังคมไทยสมัยก่อน ไม่ว่าจะย้อนไปสมัยธนบุรี อยุธยา หรือสุโขทัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

กล่าวโดยย่อ วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยเรื่องนี้มุ่งจะค้นหาสิ่งต่อไปนี้

1. สังคมวิทยาเริ่มเข้าสู่สังคมไทยตั้งแต่เมื่อใด
2. สถาบันการศึกษาใดเป็นผู้เปิดสอนวิชานี้เป็นแห่งแรก
3. ใครในสังคมไทยเป็นนักสังคมวิทยาไทยเป็นคนแรกและคนแรก ๆ

4. สังคมวิทยามีพัฒนาการแพร่กระจายไปตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ
อย่างไร
5. สภาพปัจจุบันของวิชาสังคมวิทยาในสังคมไทย เป็นอย่างไร

ขอบเขตของการศึกษา

สังคมวิทยาสำหรับการวิจัยครั้งนี้หมายถึง การศึกษาความสัมพันธ์
ระหว่างมนุษย์กับวิธีวิทยาศาสตร์ โดยมีทฤษฎีของตนเองอธิบายปรากฏการณ์ทาง
สังคมและอาศัยลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคม เป็นหลักในการอธิบายปรากฏการณ์
ทางสังคมนั้น ๆ จากคำจำกัดความนี้ จึงทำให้สามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่าง
สังคมวิทยาและสังคมศาสตร์สาขาอื่น โดยเฉพาะรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มานุษยวิทยา
จิตวิทยา ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ เป็นต้น กล่าวคือ สังคมวิทยามีจุดเด่นที่แตก
ต่างไปจากสังคมศาสตร์สาขาอื่นที่สำคัญอยู่สองประการ แม้สังคมวิทยาจะเป็นความรู
เกี่ยวกับสังคมมนุษย์ เช่นเดียวกับสาขาอื่น นั่นคือประการแรก สังคมวิทยามีทฤษฎีอธิบาย
ปรากฏการณ์ทางสังคมของตนเอง เช่น ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ ทฤษฎีการขัดแย้ง
ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนหรือปริวรรต และทฤษฎีการกระทำระหว่างกันโดยอิสระลักษณะ
ซึ่งแต่ละทฤษฎีสร้างขึ้นมาจากลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมทั้งสิ้น และแต่ละทฤษฎี
ประกอบด้วยทฤษฎีขนาดย่อมสำหรับอธิบายปรากฏการณ์เฉพาะด้านของสังคม เช่นการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาทางสังคม การจัดวางชั้นทางสังคม ปัญหาสังคม
เป็นต้น อีกเป็นจำนวนมาก ประการที่สอง สังคมวิทยาอาศัยลักษณะความสัมพันธ์
ทางสังคมเป็นจุดยืนในการอธิบายพฤติกรรม หรือปรากฏการณ์ใด ๆ ของสังคม³
เช่น จะอธิบายปรากฏการณ์เกี่ยวกับการฆ่าตัวตายของมนุษย์ ก็จะต้องอาศัยลักษณะความ
สัมพันธ์ทางสังคมของบุคคลในกลุ่มนั้น ๆ เป็นหลัก หากความสัมพันธ์ไม่ดีก็จะกล่าวว่

¹ สัตยญา สัตยญาวิวัฒน์, "สังคมวิทยาปริวรรต" ในหนังสือ กสป. รุ่น 18

อิตรการฆ่าตัวตายจะสูง 1 ทั้งนี้เป็นคน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง สังคมวิทยาที่มีจุดสนใจอยู่ที่ความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งแตกต่างจากสังคมศาสตร์สาขาอื่นที่มีจุดสนใจแตกต่างกันออกไป เช่น รัฐศาสตร์มีจุดสนใจอยู่ที่อำนาจ มานุษยวิทยา มีจุดสนใจอยู่ที่วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์มีจุดสนใจอยู่ที่การผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก เครื่องอุปโภคบริโภคและบริการต่าง ๆ จิตวิทยามีจุดสนใจอยู่ที่ตัวมนุษย์แต่ละคนเป็นคน

เนื่องจากสังคมวิทยามีเนื้อหาและขอบเขตกว้างขวาง ในการศึกษาวิวัฒนาการของวิชาสาขานี้ในสังคมไทย จะขอแบ่งสังคมวิทยาออกเป็น 5 แขนง คือ 1. ทฤษฎีสังคมวิทยา 2. องค์การสังคม 3. จิตวิทยาสังคม 4. ประชากรศาสตร์ และ 5. สถิติและระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งแต่ละแขนงเหล่านี้ย่อมประกอบด้วยรายวิชาต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก เช่น แขนงทฤษฎีสังคมวิทยาอาจมีรายวิชา ประวัติศาสตร์ความคิดทางสังคม แนวความคิดเกี่ยวกับสังคม ทฤษฎีสังคมวิทยาโบราณ ทฤษฎีสังคมวิทยาปัจจุบัน ทฤษฎีสังคมวิทยาและการพิสูจน์ทดสอบการสร้างทฤษฎีสังคมวิทยา สัมมนาทฤษฎีสังคมวิทยา เป็นต้น นอกจากนี้บางแขนงของสังคมวิทยา เช่น องค์การสังคม จิตวิทยาสังคม และประชากรศาสตร์ ยังมีทฤษฎีเฉพาะของตนอีกด้วย ซึ่งอาจเป็นทฤษฎีย่อยของทฤษฎีหลักในแขนงทฤษฎีสังคมวิทยา หรือนำแนวความคิดจากสาขาอื่น เช่น จิตวิทยาในกรณีของจิตวิทยาสังคม มานุษยวิทยาหรือเศรษฐศาสตร์ ในกรณีของประชากรศาสตร์ ระเบียบวิธีวิจัยบางครั้งก็อาจมีลักษณะเด่นเฉพาะแขนง โดยเฉพาะแขนงจิตวิทยาสังคม มีการเน้นวิธีวิจัยแบบทดสอบมากเป็นพิเศษ แต่หลักใหญ่แล้วยังคงเหมือนกัน สำหรับแขนงประชากรศาสตร์นั้น มีการศึกษาและฝึกอบรมค่อนข้างเข้มเข็งมาก บางครั้งถึงกับมีสถาบันการศึกษาหรือฝึกอบรม

1 คุุคำอธิบายใน สัญญา สัญญาวิวัฒน์, หลักสังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช 2523, หน้า 16 - 17.

เป็นของตนเอง แยกออกไปจาก หรือมีอิสระจากภาควิชาสังคมวิทยามาก ดังนั้น
นุ้บการศึกษานี้ อาจมีความเห็นต่างไปจากนักสังคมวิทยาทั่วไปได้ เพราะ
เหตุนี้ในตอนทีกล่าวถึงบุคลากรด้านสังคมวิทยาในประเทศไทย จะได้แยกบุคคล
เหล่านี้ออกไปเห็น เกษชค เป็นพิเศษ

ในการ เสนอวิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรายงานนี้ จะขอแบ่งออก เป็น
3 คาบเกี่ยวกัน ถึงแม้ว่าจะไม่อาจแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด นั่นคือ
วิวัฒนาการด้านการศึกษาที่เขามาสู่สังคมไทย ซึ่งจะเป็นการกล่าวถึงประวัติ
ความเป็นมาของวิชาในสถาบันต่าง ๆ ของไทย แสดงให้เห็นว่า ใคร เป็นผู้นำ
วิชาที่เขามาสอนหรือเผยแพร่ เมื่อใด และสถาบันใด วิวัฒนาการด้านบุคลากร
เกี่ยวกับสังคมวิทยาแขนงต่าง ๆ ซึ่งจะเป็นประวัติความเป็นมาของนักสังคมวิทยา
ว่าใครรับการศึกษามาจากที่ใด จำนวนเท่าใด ประจำทางามอยู่ ณ ที่ใด
ตั้งแต่เริ่มแรกเรื่อยมาจนปัจจุบัน และวิวัฒนาการด้านสหทัย เกี่ยวกับ เนื้อหาสาระ
ของวิชา เพื่อแสดงให้เห็นว่า ในระยะแรกที่วิชานี้ได้รับการสั่งสอนกันมี เนื้อหาสาระ
เป็นอย่างไร มีขอบเขตครอบคลุม เนื้อหามากน้อยเพียงใด และมีวิวัฒนาการขยับ
ขยายกว้างขวางขึ้นอย่างไร ตั้งแต่ระยะแรกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

เมื่อกล่าวเช่นนั้นแล้วจึงทำให้เห็นว่า โครงการวิจัยนี้มีใครครอบคลุมขอ
เขียน หนังสือ หรือการศึกษาใดที่เมจะเป็น เรื่องสังคมไทยหรือสังคมอื่น แต่ไม่มี
ทฤษฎีหรือคำอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมควบหลักการสมัยใหม่ หลักการวิทยาศาสตร์
หลักการที่อาศัยความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และ เป็นคำอธิบายหรือทฤษฎีที่ใดมีการศึกษา
ทดสอบกับหลักฐานประจักษ์ (Empirical data) แล้วว่าถูกต้อง ทั้งนี้ไม่ได้
หมายความว่าหนังสือ ขอเขียน โครงการศึกษานั้นไม่ก็ ไม่ถูกต้อง แต่หมายความว่า
ว่า การศึกษารังนี้ที่ควงการศึกษาไว้จำกัดเพียงแค่นั้น เพียงศึกษาวิวัฒนาการของ
วิชาสังคมวิทยาที่แพร่หลาย เขามาจากสังคมตะวันตก การศึกษาเรื่องความรทางสังคม
หรือสังคมไทยจะต้อง เป็นอีกเรื่องหนึ่ง นอกขอบข่ายของการศึกษารังนี้

วิธีการ เก็บขอมูล

ขอมูลสำหรับการวิจัยเรื่องนี้ได้มาจาก 3 แหล่ง ที่สำคัญคือ จากเอกสารต่าง ๆ จากการตอบหัวข้อสัมภาษณ์ที่โครงการนี้โครงสร้างขึ้นเป็นแนวในการซักถามผู้เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์นักสังคมวิทยาสูงอายุที่ยังมีชีวิตอยู่ ซึ่งขณะนี้ปลดเกษียณแล้ว การสัมภาษณ์นักสังคมวิทยาอาวุโสปัจจุบัน นักบริหาร(หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยา เป็นคน) เกี่ยวกับวิชาสังคมวิทยา รวมทั้งประสบการณ์ของผู้วิจัยเอง ในฐานะนักวิชาการท่านหนึ่ง ซึ่งเคยศึกษาวิชานี้กับ ศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน และนักสังคมวิทยาผู้เฒ่าบางคนในประเทศไทย ในบรรดาแหล่งขอมูลทั้ง 3 แหล่งนั้น การวิจัยครั้งนี้อาศัยขอมูลจากแหล่งแรกมากที่สุด แหล่งอื่น ๆ เป็นเพียงแหล่งขอมูลประกอบสนับสนุนแหล่งแรกเท่านั้น การวิจัยนี้จึงนับเนื่อง เป็นการวิจัย เอกสาร เป็นสำคัญ

ขอมูลจาก เอกสาร

เอกสารที่ใช้ประกอบการศึกษานี้มีหลายประเภท ที่สำคัญมีตัวอย่างเช่น พระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการ เมือง พ.ศ. 2476 พระราชบัญญัติและข้อบังคับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการ เมือง พิมพ์แจกในงานถวญพระราชทาน ณ วัดกัลยาณมิตร ธนบุรี 2 พฤศจิกายน 2478 ระเบียนโรงเรียนมหาดเล็ก รัตนโกสินทร์ สัถี 124 (พ.ศ. 2449) โรงพิมพ์บำรุงนุกฎกิจ ระเบียนการโรงเรียนข้าราชการพลเรือนของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แผนกปกครอง พ.ศ. 2457 โรงพิมพ์หนังสือพิมพ์ไทย กรุงเทพฯ ระเบียนการคณะรัฐประศาสนศาสตร์ พ.ศ. 2471 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กระทรวงธรรมการ โรงพิมพ์ กรุงเทพฯ เลดีเมด พระราชบัญญัติและพระราชกฤษฎีกา หลักรัฐธรรมนูญ ขอบังคับ ระเบียนของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (2495-2500) ประมวลพระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวงขอบังคับและระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติราชการของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และระเบียบ เกี่ยวกับการคลังและพัสดุ โดยนายสมิทธิ นวกุล โรงพิมพ์กัศิปะประดิษฐ์ พ.ศ. 2505 หนังสือของชมรม

ศึกษาพุทธศาสนาและประเพณี พิมพ์เป็นที่ระลึกในงานทอดผ้าพระกฐิน มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ ณ วัดเจ็ดยอดหลวงวรวิหาร จ. เชียงใหม่ สัปดาห์พิมพ์ ๓๒
 2510 ซึ่งมีทั้งประวัติการเปิดวิชาหลักสูตรต่าง ๆ ตัวหลักสูตร แผนการเรียน
 การสอนและการสอบ ประเภทหลักสูตรโดยเฉพาะก็มี เช่น แผนกสังคมวิทยา
 หลักสูตรปริญญาโทของคณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พุทธศักราช
 2496 ขอบังคับเพิ่มเติมว่าควยการแบ่งการศึกษา เป็นสี่คณะและกำหนดสมัยศึกษา
 และการสอบได้ พ.ศ. 2492-2493 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง
 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2493 หลักสูตรจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย พ.ศ. 2494 (Handbooks Chulalongkorn University B.E.
 2494 (1951) หลักสูตรมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ หลักสูตรมหาวิทยาลัยมหิดล
 หลักสูตรมหาวิทยาลัยรามคำแหง หลักสูตรมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ หลักสูตร
 มหาวิทยาลัย เชียงใหม่ หลักสูตรมหาวิทยาลัยขอนแก่น หลักสูตรมหาจุฬาลงกรณ์
 ราชวิทยาลัย หลักสูตรมหามกุฏราชวิทยาลัย หลักสูตรวิทยาลัยครู หลักสูตรวิทยาลัย
 เอกชน หลักสูตรวิทยาลัยชายพิ

นอกจากนี้มีเอกสารการวิจัย เช่น งานวิจัยของอำนาจวิทย์ ชูวงษ์
 เรื่องสังคมวิทยาในประเทศไทย¹ งานวิจัยของ Charles F. Keyes เรื่อง
 Ethnography and Anthropological Interpretation in The Study of

---

¹อำนาจวิทย์ ชูวงษ์ "สังคมวิทยาในประเทศไทย" ในหนังสือของสมาคม
 สังคมศาสตร์, สถานของสังคมศาสตร์ในประเทศไทย กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์,
 2517 (ภาษาอังกฤษ)

Thailand¹ ของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ เรื่อง วิจัยปริวรรตและแนว
 โนมของสังคมวิทยาในประเทศไทย² วิจัยของอมรา พงศาพิชญ์ เรื่อง รายงาน
 ความแนวโนมของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสังคม³ เป็นคน

สำหรับเอกสารที่เป็นตำรา มีหนังสือของ ดร.วิบูล ธรรมวิทย์² เล่ม
 คือ อาชาดวิทยาและสังคมวิทยา ของศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน เรื่องสังคม
 วิทยาของชุมชนประเสริฐศุกุมากรา เรื่อง สังคมวิทยาโดยสรุป ของ ดร.ประสาธ
 หลีกเกิดา เรื่อง สังคมวิทยา ของ ดร.ปัญญา มั่นกรชินทร์ สังคมศาสตร์
 พระมหานอม คุณกชโน เรื่อง สังคมวิทยา และของผู้อื่น รวมทั้งของ สัญญา
 สัญญาวิวัฒน์ ชื่อหลักสังคมวิทยา

ประเภทสุดท้ายเป็นหนังสืองานศพ เช่น ของศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน
 ศาสตราจารย์ ดร.มาลัย หุวะนันท์ ศาสตราจารย์ ดร.วิบูล ธรรมวิทย์ ศาสตราจารย์
 ดร.วิเศษ ประจวบเหมาะ ชุนสำราญ-ราษฎรบริรักษ์ ของนายช่า ฌ ปอมเพชร
 เป็นคน

¹ Charles F. Keyes, "Ethnography and Anthropological Interpretation in The Study of Thailand", in Eliezer B. Ayal (ed.) Ethnography and Anthropological Interpretation in the Study of Thailand: Analysis of History, Economics, History and Political Science. Athens: Ohio Center for International Studies Southeast Asia Program, 1978.

² สัญญา สัญญาวิวัฒน์, "วิจัยปริวรรตและแนวโนมของสังคมวิทยาในประเทศไทย" ในหนังสือของวุนพล สวัสดิ์คิยากร (ed) การศึกษากิจกรรมวิจัยทางสังคมศาสตร์ในประเทศไทย โตเกียว: สถาบันประเทศกำลังพัฒนาของญี่ปุ่น 2521 (ภาษาอังกฤษ)

³ Amara Pongsapich, Trends Report on Sociology-Anthropology in Thailand, 1980 submitted to UNESCO, Office of Regional Advisor for Social Science in Asia

ขอมูลจากหัวข้อสัมภาษณ์

ทางหนึ่งของการเก็บขอมูลโครงการนี้ ได้อาศัยหัวข้อสัมภาษณ์เกี่ยวกับของกับกร เรียนการสอน หรือผู้บริหาร เกี่ยวกับวิชาสังคมวิทยาในสถานการศึกษาต่าง ๆ หัวข้อคำถามเหล่านี้เกี่ยวกับสังคมวิทยาในคาน ปีที่เปิดสอนวิชานี้ รายวิชาที่เปิดสอน รายชื่ออาจารย์พร้อมคุณวุฒิ วิวัฒนาการของวิชาในสถาบันนั้น ตั้งแต่อดีต วิชาที่สอนและผูสอนในปัจจุบัน ขอมูลเกี่ยวกับนิสิต เช่น จำนวนนิสิตที่เรียนวิชาสังคมวิทยาเป็นวิชาเอกและวิชาโท พร้อมทั้งปัญหาของนิสิตเกี่ยวกับการศึกษาวิชานี้ ขอมูลเกี่ยวกับบัณฑิตของวิชานี้ในคานอาชีพและปัญหาวิชาชีพ ขอมูลเกี่ยวกับอาจารย์วิชาสังคมวิทยาในคานกิจกรรมการสอน การวิจัย การบริหาร การเขียนบทความ/ตำรา และ/หรืองานอื่น เช่น บริการให้คำปรึกษาแก่ชุมชน การร่วมประชุมวิชาการ และปัญหาในการประกอบอาชีพของอาจารย์ ขอมูลเกี่ยวกับนิสิตเก่าและอาจารย์คานการ วิจัยและตำรา โดยเฉพาะ เพื่อรวบรวมผลงานวิจัยและตำราจากคนสองพวกนี้ รวมตลอดถึงขอมูลเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนักสังคมวิทยาของสถาบันนี้และสถาบันอื่น ทั้งในและนอกประเทศ เพื่อศึกษาบรรยากาศของวงนักสังคมวิทยา ตลอดจนความตองการความช่วยเหลือที่อยากแสวงหา ตำราที่ใช้ เป็นกุ่มือและการมองอนาคตของสังคมวิทยาในสายคาของสถาบันนั้น ๆ

การรวบรวมขอมูล เหล่านี้ส่วนใหญ่ผู้ทำการวิจัยและผู้ช่วยได้ เดินทางไปสัมภาษณ์ด้วยตนเอง หรือส่งสินึกไปสัมภาษณ์ โดยพยายามรวบรวมให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ผลปรากฏว่า การวิจัยครั้งนี้ได้ขอมูลจากสถาบันต่าง ๆ คือ

- จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์
- มหาวิทยาลัยมหิดล
- มหาวิทยาลัยรามคำแหง

- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
- วิทยาลัยครูเชียงใหม่ (เป็นตัวแทนของวิทยาลัยครูทั้ง 36 แห่งทั่วประเทศ)
- สถาบันเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
- วิทยาลัยพยาบาล

ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เหล่านี้จะนำมาประกอบข้อมูลจากเอกสารใน
 ขวแรก และจะได้นำมารายงานเสนอในตอนต่อไปของรายงานวิจัยเรื่องนี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์นักสังคมวิทยาอาวุโสและนักวิชาการอาวุโส

ในระหว่างทำการวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้มีโอกาสสัมภาษณ์นักสังคมวิทยา
 ออาวุโสที่ยังมีชีวิตอยู่ ทั้งที่ปลดเกษียณแล้ว และยังทำงานอยู่ในวงราชการและวง
 งานเอกชนบางคน รวมทั้งได้มีโอกาสสัมภาษณ์นักวิชาการสาขาอื่น ซึ่งแม้จะไม่ใช่นัก
 วิชาการสังคมวิทยา แต่ก็มีความรู้ความลึกหรือประสบการณ์เห็นโดยทางใดทาง
 หนึ่ง เช่น เคยทำงานร่วมกับนักสังคมวิทยาสัมัยเก่า เคยเป็นนักบริหารเกี่ยวข้องกับ
 วิชาสังคมวิทยาในฐานะคณบดี หรือตำแหน่งอื่นในสถาบันการศึกษา เป็นคน
 บุคคลเหล่านี้ที่สำคัญมีตัวอย่าง เช่น

- ขุนประเสริฐ สุกุมাত্রา

- ศาสตราจารย์ ดร. ประสาท หลักศิลา

- ศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลินฟูง

- ศาสตราจารย์ ดร. พัทธา สายหู

- ศาสตราจารย์ ดร. เสรีน ปุณณะหิตานนท์

ปลดเกษียณแล้ว

ยังอยู่ในราชการ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

- รองศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ สุนทร เกสซ์ มหาวิทยาลัย เชียงใหม่
- รองศาสตราจารย์ จำเริญ ภาวิจิตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ดร.วิจิตรวงศ์ ๓ ป่อมเพชร ออกจากราชการ ทำงานส่วนตัว
- ศาสตราจารย์ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ คณบดีคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ
- ดร.จักษ์ อัมโย ประจำอยู่กับสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ
- พระมหาเทรียบัญ กลยาณเมธี คณบดีคณะพุทธศาสตร์ มหาจุฬาลงกรณ์-
ราชวิทยาลัย

ฯลฯ

ข้อมูลจากท่านเหล่านี้ จะได้นำมาใช้ประกอบการ เขียนรายงานฉบับนี้ใน
ตอนต่อไป ร่วมกับข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ ที่กล่าวมาข้างตน

เนื้อหาโดยสังเขปจากงานวิจัยที่ผ่านมา

ในตอนนี้จะขอประมวลสาระสำคัญที่งานวิจัยชิ้นนี้เกี่ยวกับสังคมวิทยาและ
หรือสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาที่ใกล้เคียงหรือไวแล้ว คือของ อำนวยวิทย์ ชวงษ์
ชาร์ล ไคส์ อมรา พงศาพิชญ์ และ สันญา สันญาวิวัฒน์ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

อำนวยวิทย์ ชวงษ์

บทความเรื่อง "สังคมวิทยา" ที่ปรากฏในหนังสือสภาพของสังคมศาสตร์
ในประเทศไทย สนับสนุนโดยสมาคมสังคมศาสตร์ ของอำนวยวิทย์ ประกอบด้วย
6 หัวข้อ คือสถานะของความรู้ ส่วนอำนวยวิทย์ ประเด็นของมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์
การแสวงหาตัวแบบ (models) การสอน การวิจัย และปัญหา ในหัวข้อแรก
อำนวยวิทย์อธิบายว่า สังคมวิทยามี 3 รูป คือ สังคมวิทยาตามประเพณี (Folk-
sociology) สังคมวิทยาชาวบ้าน (popular-sociology) และสังคมวิทยา
สมัยใหม่ ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ (science) สังคมวิทยารูปหลังนี้เอง ที่อำนวยวิทย์
สนใจและต้องการสำรวจสถานการณ์ ปรากฏจากการศึกษาของอำนวยวิทย์ว่า สังคมวิทยา

แนวใหม่มีขึ้นที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก่อน คือ เกิดมีขึ้นในปี 2485 แล้วจึงแพร่
ไปมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ เชียงใหม่ ตอนที่อำนวยการวิทยศึกษารั้งนั้น (พ.ศ.
2517) มีภาควิชาสังคมวิทยา (และมานุษยวิทยา) อยู่เพียง 3 แห่งตามมหาวิทยาลัย
ที่เอ่ยชื่อมาแล้วเท่านั้น ในหัวข้อที่สองอำนวยการบรรยายการมีส่วนอำนวยการประโยชน์
ของคณาจารย์ทางสังคมวิทยาและสาขาวิชาอื่นในสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยคอร์
เนลล์ โดยโครงการปาฐกถาทั่วไปขึ้นในปี 2498 และไกอางถึงขอเขียนของ
นักสังคมวิทยา เช่น Morris Rosenberg และศาสตราจารย์ เกยม อุทยานิน
พร้อมทั้งนักวิชาการสังคมศาสตร์สาขาอื่นและการศึกษาวิจัยชุมชนหมู่บ้าน ภายหลัง
จากการปาฐกถาวันสำคัญนั้น

หัวข้อที่ 3 เกี่ยวกับรูปแบบหรือกรอบในการศึกษาวิจัยสังคมที่นักวิชาการ
ตะวันตก นำมาใช้ศึกษาสังคมไทย ปรากฏว่าเริ่มจากแบบของ เอ็มบริ (Loosely-
structured model of Embree) ¹ แล้วก็มีทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ที่ Fred
W. Riggs ² ปีกัดและ patrimonialism (ลัทธิปิตินิยม?) ของ
Norman Jacobs ³ หัวข้อที่ 4 เป็นเรื่องการสอนวิชาสังคมวิทยา ซึ่ง
อำนวยการวิทยสรุปว่ามีการสอนอยู่ 3 แห่ง คือวิทยาลัย หรือสถาบันวิชาชีพ มหา-
วิทยาลัยและภาควิชาอิสระ การสอนมีสองระดับ คือในระดับปริญญาตรีและระดับ
ปริญญาโท มีมหาวิทยาลัย 3 แห่งนั้นซึ่งให้ปริญญาตรีด้วย เฉพาะที่จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย เท่านั้นที่สอนและให้ปริญญาโท

1

John F Embree, "Thailand- A Loosely Structured
Social System", American Anthropologist, 52, 181 - 193
อ้างจากอำนวยการวิทย อางแลวหนา 88

2 อำนวยการวิทย เฟิงอาง หนา 59

3 เฟิงอาง หนา 89

หัวข้อที่ 5 งานวิจัย กล่าวถึงบทบาทของสภาวิจัยแห่งชาติในการสนับสนุนงานวิจัย งานวิจัยในมหาวิทยาลัย องค์กร เกี่ยวกับการวิจัย ซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวกับประชากรศาสตร์และระเบียบวิธีวิจัย ซึ่งอำนวยการวิจัย เห็นว่ายังไม่ก้าวหน้ามักเป็นเพียงการเก็บข้อมูลประกอบการสำรวจโสตถิสังาย ๆ ยังไม่ใ้ไขวิธีการศึกษาวิจัยที่ทันสมัย สถิติวิเคราะห์หลายชั้น ส่วนใหญ่เป็นการพรรณนาและแบบถนควาหาข้อเท็จจริง (ยังอธิบายหรือทำให้เข้าใจสถานการณ์ไม่ได้) หัวข้อสุดท้ายเกี่ยวกับปัญหาของสังคมวิทยาปรากฏว่า 5 ประการที่สำคัญ ก็คือขาดการภาษาไทยความยุ่งยากในการทำวิจัยอื่น เนื่องมาจากธรรมเนียมประเทศไทย นักสังคมวิทยาไทยยังขาดทฤษฎี สังคมของตนเอง หรือของสังคมตะวันตกที่ทดสอบในสังคมไทยแล้ว ขาดงานวิจัยที่ต่อเนื่อง ยกเว้นงานวิจัยทางประชากรศาสตร์ และสังคมวิทยายังขาดความชอบธรรมในฐานะศาสตร์แขนงหนึ่ง และขาดอิสรภาพจากความผูกพันด้านการเมือง

งานถกกว่าวิจัยของอำนวยการวิจัย ชูวงศ์ มีประโยชน์หลายอย่าง ที่สำคัญการสอนและการวิจัย รวมทั้งบทบาทของนักสังคมวิทยาไวหลายอย่าง นอกจากนั้นยังได้ชี้ปัญหาอุปสรรคสำคัญของสังคมวิทยาในฐานะศาสตร์สาขาหนึ่งไวหลายประการ รวมทั้งการชี้แนะทางออกไปสู่การเป็นศาสตร์ที่สังคมยอมรับ งานชิ้นนี้มีข้อเสียดังที่กล่าวถึงไว้จนการที่ไม่ค่อยคลึก ยอนหลังไปมาก ๆ ซึ่งจะทำให้เห็นว่าแท้จริงสังคมวิทยาเกิดที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ก่อน แม้การสอนปริญญาโทก็ไ้กระทำการลงกรณมหาวิทยาลัย อย่างไรก็ดี ต้องยกความดีให้กับจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และโดยเฉพาะท่านกณคดี เกษม อุทยานิน ในการวางรากฐานสังคมวิทยาสมัยใหม่ อย่างเต็มรูป และหยั่งรากลึกในสังคมและสถาบันการศึกษาของไทย

ชาร์ล ไคส์

แม้ว่าเราจะแยกสังคมวิทยาออกจากมานุษยวิทยาไปโดยยากอย่างที่นักวิชาการหลายท่านกล่าวไว้ แต่อย่างไรก็ดี งานของชาร์ล ไคส์ ออกจะเด่นเป็นงานของนักมานุษยวิทยา เพราะไ้สืบสาวเกี่ยวกับงานคานาชาติพันธุ์วิทยาใน

สังคมไทย โดยกล่าวว่า งานคานนี้มีตั้งแต่ปี 2410 โดยนักมานุษยวิทยาคานชาติ
 พันธุ์วิทยาชาวเยอรมัน ชื่อ Bastien ¹ และรายงานของ Bernatzik ² ในปี
 2481 โดยเขียนเป็นรายงานของนักเดินทางผ่านมาเยี่ยมเยือนเมืองไทย ชาร์ล
 ไคด์ บอกว่า งานชาติพันธุ์วิทยาที่นับว่าเป็นระบบที่สุดเป็นของ H.G. Quaritch ³
 ชื่อพิธีกรรมทางราชการของสยาม (Siamese State Ceremonies) พิมพ์
 2474 ซึ่งเป็นการพรรณาพระราชพิธีในราชสำนักโดยโชติฤกษ์การหนาที่ของนัก
 มานุษยวิทยา Malinowski แลวกกล่าวถึงงานของ Siedenfaden ⁴
 Kenneth P. Landon ⁵ R. LeMay, ⁶ W.A. Graham ⁷ และกรมพระยา
 กักรางราชานุภาพ

อมรา พงศาพิชญ์

งานของอมรา แบ่ง เป็น 5 หัวข้อ คือความนำ วิวัฒนาการของสังคม
 วิทยาและมานุษยวิทยาสังคมในมหาวิทยาลัยไทย โอกาสเกี่ยวกับงานของบัณฑิต
 สังคมวิทยาและมานุษยวิทยานอกมหาวิทยาลัย แนวโน้มเกี่ยวกับการวิจัยด้านสังคม
 วิทยาและบทสรุป ในบทความกล่าวถึงวิวัฒนาการของสองสาขาวิชานี้ โดยแบ่ง เป็น

1 อมรา พงศาพิชญ์ อางแลว หน้า 3

2 เฝิงอาง หน้า 4

3 เฝิงอาง หน้า 4

4 เฝิงอาง หน้า 5

5 เฝิงอาง หน้า 5

6 เฝิงอาง หน้า 5

7 เฝิงอาง หน้า 5

2 ตอน คือก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 หัวข้อที่ 2 กล่าวถึงพัฒนาการของสองสาขาวิชานั้น โดยแบ่งเป็น 4 ตอน ก่อตอนที่ 1 กล่าวถึงสถานการณ์ของสองสาขาวิชาในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ตอนที่ 2 กล่าวถึงการศึกษาระดับปริญญาตรี ตอนที่ 3 กล่าวถึงการศึกษาระดับปริญญาโท และตอนที่ 4 กล่าวถึงกณารยกานสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาสังคม หัวข้อที่ 3 รายงานเกี่ยวกับงานที่บัณฑิตสังคมวิทยาและมานุษยวิทยามีโอกาสทำไคนอกจากงานสอน และวิจัยในมหาวิทยาลัย ซึ่งมีทั้งหน่วยงานของรัฐและเอกชนที่เป็นบริษัท ราคาคา ษนาการโรงพยาบาล องค์การอาสาสมัครเอกชน เป็นต้น หัวข้อที่ 4 แนวโน้มงานวิจัยของสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา อมรรายงานให้ทราบถึงสถาบันวิจัยต่าง ๆ งานวิจัยที่ปัจเจกชนเป็นผู้ทำ สถาบันวิจัยแห่งชาติและงานวิจัยโดยปัจเจกชน และแนวโน้มงานงานวิจัย หัวข้อสุดท้าย บทสรุปอมรากล่าวสั้น ๆ ว่า สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาไม่เจริญก้าวหน้าไปจากจุดเริ่มต้นเลย ทั้งด้านวิชาการที่สอนและงานวิจัย ยังขาดงานวิจัยพื้นฐานอีกมาก หากมีงานวิจัยพื้นฐานเพียงพอจะสามารถสร้างทฤษฎีขึ้นได้ ซึ่งจะช่วยให้พัฒนาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

งานของ ดร.อมรฯ พงศาพิชญ์ เป็นงานสืบต่อจากงานของอาจารย์ อำนวยวิทย์ ชูวงศ์ โลกแสดงวิวัฒนาการของวิชาพรอมควยขอมลเพิ่มเติมอีกมาก ทำให้เกิดความกระจำงอีกไม่มอญ แคขอเสียบหรือจุกออนก็มีอยูบางเหมือนกัน เช่น เรื่องวิวัฒนาการของวิชายังคงฉิวฉิน ไม่เจาะลึก ละเวียบคละออเพียงพอ ดูเหมือนจะอาศัยขอมลจากงานวิจัยของผู้อื่นที่ทำมาก่อน แผลงที่อ้างอิงฉิวฉิน ก็พลอยฉิวฉินไปกวย ตัวอย่าง เช่น อ้างว่ามีภาควิชาสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ซึ่งความจริงไม่มี มีแต่ภาควิชาสังคมศาสตร์เท่านั้น นอกจากนั้น มีจุกออนตรงการบรรยายประวัติของพัฒนาการคานบุคคลของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ และธรรมศาสตร์ ซึ่งการวิจัยรานนี้จะไม่จ้เกจ้การแก้ไขในถูกตองกอไป

สัญญา สัญญาวิวัฒน์

งานคนควาคานเอกสารของ สัญญา สัญญาวิวัฒน์ เกี่ยวกับสังคมวิทยาในประเทศไทยนั้น เป็นงานที่มุ่งเฉพาะงานวิจัยกานเกี่ยว ห้าใจครอบคลุมทั้งหมดของสังคมวิทยาไม ในคานนี้สัญญาไคแบ่งรายงานออกเป็น 4 ตอน คือ ความนำ ปรีทรรศน์ แนวโนม และบทสรุป ในตอนที่ 2 ปรีทรรศน์ ๗เขียนแนะนำสังคมวิทยาโดยทั่วไปในสังคมไทย กล่าวถึงการสอนสังคมวิทยา งานวิจัยกานสังคมวิทยา การค้นพบทางสังคมวิทยาที่น่าสนใจ ซึ่งกล่าวถึงงานวิจัยกานพัฒนาชนบท โครงการแม่กลอง การเปลี่ยนแปลงเป็นอุตสาหกรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเทศไทย พัฒนาการในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นหลัก แลวกกล่าวถึงการศึกษากานประชากรศาสตร์ การวิจัยกานสังคมวิทยาการ เมือง ตอนที่ 3 กล่าวถึงแนวโนมว่ามี 4 ประการที่สำคัญ คือความตองการสังคมวิทยาประยุกต์อย่างตอเนื่อง การวิจัยที่แตกแขนงแย่งสาขาและสลับซับซ้อนมากขึ้น การใช้สถิติขอมูลและสืบสนมากขึ้น สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นบางแลว แลยังไม่มาก จะเกิดมากขึ้นตามสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปของสังคมและของโลก

เมื่อไคสรุปสาระสำคัญของงานศึกษากานควาคานไคทำไว้อ่อนแลวว่ามีอยู่อย่างไร ก็ทำให้ไคทราบว่า การศึกษากานนี้ไคคนพบอะไรบางแลว คนมาไคมากน้อยเพียงไค ยังขาดตกบกพร่องอะไรบาง เพื่อที่งานคนควาคาตอไปจะไคศึกษาเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การนำวิชาสังคมวิทยา เขาสประเทศไทย

การศึกษาแผนใหม่ระดับสูงในประเทศไทยอาจถือไควว่า เริ่มในปี 2442 ให้ไคมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับฝึกหัดวิชาราชการพลเรือน อันเป็นจุดกำเนิดของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกของประเทศ แต่ยังไม่มีการสอนวิชาสังคมวิทยา แมหลังจากตั้งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแลวในปี 2459

ณ โรงเรียนข้าราชการฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทย (ตั้งอยู่ในพระที่นั่ง
 นครราชนครินทร์ ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กระทรวง
 มหาดไทย) จึงอาจนับได้ว่า วิชาสังคมศึกษานานาชาติตามแบบสังคมตะวันตกได้
 เริ่มมีการสอนอย่างจริงจัง โดยท่านผู้นี้และ ณ สถานที่นี้ ทั้งนี้เพราะท่านผู้นี้
 เป็นผู้ใดศึกษาวิชานี้ ณ มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกา จนได้รับ
 อนุปริญญา (A.A.) วิชาสังคมศาสตร์ เมื่อ 2481 (เริ่มศึกษาตั้งแต่ 2479 กลับ
 เมืองไทยปี 2482 หลังจากศึกษาคานรัฐประศาสนศาสตร์จนจบไลประภาศนียบัตร)

เนื่องจากท่านผู้นี้มีบทบาทสำคัญต่อการเผยแพร่วิชาสังคมศึกษาในเมือง
 ไทย จึงเห็นควรสืบประวัติเกี่ยวกับงานของท่านต่อไป เพื่อให้เห็นขั้นตอน
 ของวิวัฒนาการวิชานี้ในประเทศไทย หลังจากดำรงตำแหน่งเจ้าจังหวัด นายอำเภอ
 ปลัดจังหวัด ขาดหลวงจังหวัด (ชุมพร และอุตรดิตถ์) หัวหน้ากอง (ควบคุมเทศบาล)
 แล้ว ในปี 2493 นายเกษม อุทยานิน โคโธมา เป็นอาจารย์เอกของคณะรัฐศาสตร์
 ยุคใหม่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ นับแต่นั้นมาท่านก็ได้ดำรงตำแหน่งคณบดีคนแรก
 ของคณะวิชานี้ (ก่อนหน้านั้นมีแต่ผู้รักษาการ) และอยู่ในตำแหน่งเรื่อยมาจนเกษียณ
 อายุ เมหลังจากนั้นก็ยังคงเป็นคณบดีต่อมาอีกถึงปี 2513 ตอนท่านลาออก ท่าน
 ลาออกจากทั้งคณบดีและหัวหน้าแผนกอิสระ คือสารมวลชน และการประชาสัมพันธ์
 ควบ หลังจากนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยยังได้แต่งตั้งให้ท่าน เป็นศาสตราจารย์
 อุดการคุณในวิชาสังคมวิทยาอีกควบ จนท่านสิ้นชีพเมื่อ 2519 รวมเวลาเป็นคณบดี
 อยู่ถึง 21 ปี ซึ่งนับว่ายาวนานพอที่จะริเริ่มและพัฒนาความก้าวหน้า หรือแพร่
 หลายให้แก่วิชาสังคมศึกษาในประเทศไทยอยู่มาก

¹ สืบ เปลี่ยนกับ ดร. มาลัย หุวะนันทน์ อาจารย์เอกของคณะรัฐศาสตร์
 จุฬาฯ ซึ่งขอโอนกลับไปเป็นหัวหน้ากองควบคุมเทศบาลสืบแทน

เฉพาะงานด้านการทำให้สังคมวิทยาเป็นปึกแผ่นและเป็นที่ยอมรับหลาย
ในประเทศไทย อาจารย์ เกษม อุทยานิน ทำงานสำคัญ 3 ประการ ควบกัน คือ
งานสอน งานส่งเสริมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ โดยเฉพาะทางสังคมวิทยาและ
งานเขียน ในด้านการสอนวิชานั้น หลังจากทำการสอนที่โรงเรียนข้าราชการ
ฝ่ายปกครองของกระทรวงมหาดไทยแล้ว ท่านก็มาสอนวิชาที่คณะรัฐศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอื่นในจุฬา เช่น คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยอื่น ๆ
เช่น มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ รวมทั้งการสอนในมหาวิทยาลัยต่างประเทศ คือ
ที่มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก และมหาวิทยาลัย จอห์น ฮอปกินส์ สหรัฐอเมริกา¹ ทั้งนี้
ไม่รวมถึงการบรรยายพิเศษตามสถาบันต่าง ๆ เช่น วิทยาลัยปกครอง วิทยาลัยทัพบก
เรือ อากาศ โรงเรียนนายร้อยตำรวจ เป็นต้น ซึ่งท่านทำอยู่เป็นประจำ การสอน
และบรรยายวิชานี้ตามสถาบันต่าง ๆ ทำให้วิชาที่แพร่หลายกว้างขวางออกไปได้
ทางหนึ่ง ทำให้มีผู้เพิ่มขึ้น เห็นคุณค่าเพิ่มขึ้นและสร้างผู้ที่จะไปแพร่ขยายวิชาให้
กว้างขวางไปอีกทอดหนึ่ง

ในด้านการส่งเสริมงานวิจัย อาจารย์ เกษม อุทยานิน ได้ส่งเสริม
ให้อาจารย์ในคณะวิชาของท่านและในสถาบันอื่น รวมทั้งผู้สนใจที่มีความรู้ความ
สามารถทำการวิจัยหาข้อเท็จจริง เพิ่มความรู้ทางสังคมศาสตร์และสังคมวิทยา
ซึ่งเป็นวิทยาศาสตร์ เชื่อถือได้ตามหลักการสมัยใหม่ ในฐานะประธานกรรมการ
สาขาสังคมวิทยา สภาวิจัยแห่งชาติ ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ท่านมีส่วนร่วมริเริ่มก่อตั้งขึ้น²

¹ ระหว่างปี 2495 - 2496 คู่มือหนังสืออนุสรณ์ในพระราชทานเพลิงศพ
อางแลว หนา 12 และ 16 .

² ดู จุฬาล สวัสดิ์วิทยากร, "ผลงานด้านสภาวิจัยแห่งชาติของศาสตราจารย์
เกษม อุทยานิน" ใน หนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ อางแลว, หนา 24-26.

และโคดำรงตำแหน่งนี้มาตั้งแต่ 2502 ถึง 2518 รวมเวลาดัง 17 ปี¹ ในระหว่างดำรงตำแหน่งนี้ บางครั้งท่านก็ไ้ร่วมทำวิจัยเองด้วย นอกจากนี้อาจารย์เกษมในขณะที่เป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์ ยังมีส่วนอย่างมากในการจัดตั้งสถาบันวิจัยอีกสองแห่งขึ้นในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คือสถาบันประชากรศาสตร์ (เริ่มตั้งแต่เป็นศูนย์ประชากรในปี 2509 และตั้งเป็นสถาบันตามกฎหมายเมื่อ 2513 นับเป็นสถาบันแรกของมหาวิทยาลัยนี้)² และสถาบันวิจัยสังคมซึ่งโคเริ่มงานครั้งแรกในคณะรัฐศาสตร์ สมัยของท่านแล้วว่ามีฐานะเอกเทศตามกฎหมาย เมื่อ 2517 นับโคว่า ท่านโคมีส่วนส่งเสริมงานวิจัยทางสังคมศาสตร์ของชาติและของจุฬาอย่างมากอีก เช่นกัน

ในการเขียนบทความและตำรา แม้ว่าอาจารย์เกษมจะเขียนตำราไว้เล่มเดียว คือสังคมวิทยาและไม่ใช่ตำราสังคมวิทยาภาษาไทย เล่มแรกของประเทศไทย (เล่มแรกเป็นของ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ เพื่อนร่วมงานของท่าน ซึ่งจะโคกล่าวถึงผลงานของท่านผู้นี้ต่อไป) แต่ก็เป็นที่นิยมแพร่หลายนับจากพิมพ์ครั้งแรกในปี 2497 ส่วนบทความทางวิชาการมีหลายเรื่อง มีทั้งวิชาการทั่วไป สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และการศึกษา ซึ่งรวมเล่มในวาระที่อาจารย์เกษมอายุครบ 60 ปี เมื่อ 2413 เกี่ยวกับงานเขียนนี้ อาจารย์เกษมยังมีส่วนในการส่งเสริม

¹ กรรมการสาขาสังคมวิทยาชุดแรกมีนักสังคมวิทยายู่ควยหลายคน เช่น เสรีน ปุณณะหิตานนท์ วิบูล ธรรมวิทย์ และ สิริ สมบัติศิริ ดูหนังสือ ทำเนียบราชการ สำนักนายกรัฐมนตรีและหน้าที่โดยย่อ พ.ศ.2503 พิมพ์แจกในงานทอดกฐินพระราชทาน หน้า 165

² สุขุม ศรีชัยรัตน์, ระเบียบราชการและเรื่องที่เกี่ยวข้อง เรื่อง จุฬา 2513, หน้า 29 และสถาบันประชากรศาสตร์, รายงานประจำปี 2524, หน้า 1.

ให้วารสารขึ้นสองฉบับ คือ วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ของสมาคมสังคม-
ศาสตร์ ซึ่งอาจารย์เกษมมีส่วนริเริ่มก่อตั้งในปี 2499 และวารสารสังคมศาสตร์
ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งเริ่มออกสู่ตลาดในปี 2504 งานเขียนเหล่านี้มีว่า
มีส่วนในการแพร่กระจายความรู้ทางสังคมวิทยาอีกทางหนึ่ง

กล่าวโดยสรุป ศาสตราจารย์เกษม เป็นผู้นำวิชาสังคมวิทยาพื้นฐาน
เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทย เป็นคนแรก และเป็นผู้นำวิชานี้เป็นที่รู้จักกว้าง
ขวางออกไปมากที่สุด รวมทั้งได้เป็นผู้ช่วยทำให้คุณค่าของสังคมวิทยาในด้านการ
วิจัยแพร่หลายออกไปอย่างมากอีกด้วย

ต่อไปขอวกกลับมาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อควิวัฒนา-
การทางด้านวิชานี้เขามาสอนในประเทศไทย ปรากฏหลักฐานตั้งแต่ทางขวางคนว่า
ในปี 2496 คณะเศรษฐศาสตร์มีแผนกสังคมวิทยาระดับปริญญาโท (คงจะหมายถึง
โปรแกรมการศึกษา) โดยแบ่งการเรียนออกเป็น 2 ภาค คือ ภาค 1 แบ่งเป็น
2 ส่วน ส่วนการศึกษาวิชาต่าง ๆ เช่น สังคมวิทยา อาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา*
สมัชชาทั่วไปและคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ งานของคณะมนตรี
เศรษฐกิจและสังคมแห่งสหประชาชาติ รายได้ประชาชาติ สถิติ และความรทั่วไป
เกี่ยวกับศีลธรรมค่านิยมแห่งพุทธศาสนา วัฒนธรรม กฎหมายแพ่งและพาณิชย์
กฎหมายระหว่างประเทศ สวัสดิการสังคม เป็นต้น ส่วนที่ 2 เป็นการปฏิบัติใน
การเดชานาการและในการสถิติ ส่วนภาคที่สอง ให้นักศึกษาฝึกฝนคนควาควยตนเอง
ในแนววิชาที่ใดศึกษามาแล้วในชั้นปริญญาตรีและโทเพื่อทำวิทยานิพนธ์¹ เท่าที่ทราบ
มีผู้จบการศึกษาตามหลักสูตรนี้เพียงคนเดียว คือ ดร.ประสาธต์ หลักศิลา ซึ่งจบใน
ปี 2499 โดยมีศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

¹ พระราชบัญญัติ ขอบังคับ อ่างแล้ว, หน้า 118 - 119
* ดูเพิ่มเติม ในข้อ ๒ แห่งกฎกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๔๙๖ เรื่อง วิชาสังคมวิทยา
อยู่ฝ่ายของสองอัครราชที่นั่น ซึ่งในแผนกสังคมวิทยาที่มีชื่อหนังสือสังคมวิทยา

ในหนังสือเล่มเดียวกันแจ้งว่า ถึงปี 2495 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ณลิตมหาลัยจิต
 ไปแล้ว 88 คน ซึ่งคงจะไม่รวมผู้ศึกษาสังคมวิทยาในขณะนั้น ยิ่งกว่านั้น ในปี
 2497¹ เมื่อได้มีการจัดตั้งคณะสังคมสงเคราะห์ขึ้นแล้ว ก็ได้มีการจัดตั้งแผนก
 วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาขึ้นในปี 2508 ความรับผิดชอบเกี่ยวกับสังคมวิทยา
 จึงได้โอนมาอยู่แผนกใหม่นี้ อีกสามปีต่อมาจึงได้มีบัณฑิตปริญญาตรีได้ 3 คน²
 อย่างไรก็ดี ปรากฏว่าในปี 2506 มีผู้สำเร็จปริญญาเอกทางสังคมวิทยาจากคณะ
 เศรษฐศาสตร์จำนวนหนึ่งคน³ โภกมี พลตรี บัญชา มินทรจินร์ เป็นประธาน
 กร.ร.บ. กาญจนประภกร นายศิริ สมบัติศิริ เป็นกรรมการสอบวิทยานิพนธ์⁴

จึงนับได้ว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มให้การศึกษาด้านสังคมวิทยาอย่าง
 มีระบบระดับปริญญาตรี ตั้งแต่ พ.ศ. 2508 และเปิดสอนระดับปริญญาโทอย่างมีระบบ
 เช่นเดียวกันในปี 2522 คราวจนถึงปัจจุบัน (2525) ยังไม่มีผู้สำเร็จมหาบัณฑิต
 ความหลักสูตรใหม่นี้⁵ สำหรับผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดตั้งภาควิชาสังคมวิทยาและ

¹ การศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา 2523

² Amara Pongsapich, Trend Report on Sociology-Social Anthropology in Thailand UNESCO, Bangkok, 1980, p.12.

³ ผู้สำเร็จชื่อ ประสาท หลักศิลา, อธิการบดีมหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทรวิโรฒ.

⁴ ประสาท หลักศิลา, ปัญหาการปรับตัวในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกบฏ
สมาคม วิทยานิพนธ์ ปริญญาเอก คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
 2505.

⁵ หนังสือพิมพ์ประชาคมที่แจ้งว่าองค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 สภาทนายสหภาพนักศึกษาวิชาสังคมศาสตร์

มานุษยวิทยาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แก่ ศาสตราจารย์ ดร. บัญชา
 มินทร์ชินทร์ ผู้ดำรงตำแหน่งคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ระหว่างปี 2504 ถึง
 2508 ท่านผู้นี้ เป็นผู้เขียนตำราสังคมวิทยาไว้มากเล่ม เล่มแรกจัดพิมพ์ในปี 2497¹
 และเล่มที่ 2 ร่วมกับอาจารย์ รจน์ โสคติรี อาจารย์อาวุโสผู้หนึ่งของมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ จัดพิมพ์ ปี 2505²

อาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ผู้มีบทบาทสำคัญในการสอนและ
 แฝงแพร่วิชาสังคมวิทยาอีกสองท่าน คือ ศาสตราจารย์ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ และ
 ศาสตราจารย์ ขุนประเสริฐ สุขมาศกร ท่านแรกเป็นคณบดีคนแรกของคณะสังคม-
 สงเคราะห์ศาสตร์ ซึ่งได้รับการจัดตั้งในปี 2497 (สันนิษฐานว่า ท่านจะเป็นคณบดี
 อยู่จนถึง 2504 แล้ว ดร. บัญชา มารับหน้าที่ต่อจาก 2504 - 2508) และเลขาธิการ
 วิชาการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (เราใจว่าดำรงตำแหน่งนี้ก่อนเวลามาเป็นคณบดี
 คณะสังคมสงเคราะห์) อาจารย์วิบูล ธรรมวิทย์ เป็นเนติบัณฑิตไทยและสำเร็จ
 ปริญญาเอกทางสังคมวิทยา (คงเป็นคนแรกของเมืองไทย) จากมหาวิทยาลัยฮาร์
 วาร์ด สหรัฐอเมริกา ปี 2484 แล้วไ้มาเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 ทำการสอนสังคมวิทยาและอาชญาวิทยาที่มหาวิทยาลัยนี้ และที่มหาวิทยาลัยหรือ

---

¹ ดร. บัญชา มินทร์ชินทร์, สังคมศาสตร์ Sociologies สำนักพิมพ์
 กลังวิทยา 2497.

² ดร. บัญชา มินทร์ชินทร์ และ รจน์ โสคติรี, สังคมวิทยา โรงพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2505.

สถาบันอื่น เช่น เกษตรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย¹ มหาวิทยาลัย
 (ผู้รับผิดชอบจัดพิมพ์หนังสือสังกมวิทยารองท่านในปี 2501 ซึ่งเป็นการจัดพิมพ์ครั้งที่
 ที่ 2 สำหรับการจัดพิมพ์ครั้งแรกในปี 2492 หากหลักฐานไม่ใ้กว่าใคร เป็นผู้จัด
 พิมพ์ และโรงเรียนนายร้อยตำรวจ นอกจากงานสอนงานบริหารการศึกษา ท่าน
 ยังไ้รวมเป็นกรรมการสาขาสังคมวิทยา สภาวิจัยแห่งชาติ ซึ่งมีอาจารย์เกษม
 อุทยานเป็นประธาน² จึงเป็นผู้มีส่วนในการส่งเสริมการวิจัยงานนี้ผู้หนึ่งด้วย
 และในปี 2513 ท่านยังมีส่วนในการพิจารณาหลักสูตรปริญญาโท สังคมวิทยาของ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยด้วย³ นับไ้กว่าอาจารย์ วิบูล ธรรมวิทย์ เป็นผู้มีส่วนสำคัญ
 ในการเผยแพร่สังคมวิทยาในประเทศไทยอีกผู้หนึ่ง

สำหรับอาจารย์ยุคเก่าของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่มีบทบาทในการ
 เผยแพร่สังคมวิทยาในประเทศไทยอีกผู้หนึ่ง คือ ศาสตราจารย์ขุนประเสริฐ สุขุมাত্রา
 (ปัจจุบัน 2525 อายุ 80 ปีเศษ) ท่านผู้นี้ปฏิบัติราชการอยู่ที่มหาวิทยาลัยนี้มาตั้ง
 แต่เริ่มก่อตั้ง (2477) เกยดำรงตำแหน่งเลขาธิการของมหาวิทยาลัย คณบดี
 (จากปากคำของท่านเอง) คณะรัฐศาสตร์ และคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ (ท่าน
 บอกว่าเป็นคนแรก) จนเกษียณอายุ เมื่อประมาณ 20 ปีมาแล้ว (ราว 2505)

1 Handbook Chulalongkorn University B.E. 2494 Bangkok, Thailand หน้า 167 มีชื่ออาจารย์ วิบูล ธรรมวิทย์ เป็นอาจารย์พิเศษ
 ค่าย

2 ทำเนียบราชการสำนักนายกรัฐมนตรี อ้างแล้ว, หน้า 165.

3 หลักฐานหนังสือเสนอเรื่องหลักสูตรสังคมวิทยามหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2513.

อาจารย์ขุนประเสริฐมีไคศึกษาสังคมวิทยาโดยตรง แต่เป็นคนอ่านพจนานุกรมภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศสแตกฉาน เพราะสำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมจากโรงเรียนฝรั่ง คือ โรงเรียนอัสสัมชัญ นับว่าเป็นคนเรียนหนังสือเก่ง สอบไล่ไคที่ 1 เสมอ ท่านจึงศึกษากันควาวิชาต่าง ๆ เอง ท่านเคยเขียนคำรามมาตรฐานทางเศรษฐศาสตร์ ปี 2491 และไคเขียนคำราสังคมวิทยาจัดพิมพ์ในปี 2504¹ ท่านไม่เคยสอนสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (จากปากก้าของท่านเอง) แต่ท่านสอนวิชา นี้ ที่คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ตั้งแต่ปี 2500 และทำการสอนอยู่ หลายปีจนลูกศิษย์ของท่านไปเรียน เมืองนอกกลับมารับหน้าที่แทนท่านจึง เลิกสอน นอกจากวิชาสังคมวิทยา อาจารย์ขุนประเสริฐ ยังไคทำการสอนวิชาเศรษฐศาสตร์ ไทกับนิสิตเกษตรตั้งแต่ 2491² อีกด้วย

ทางฝ่ายจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วิชาสังคมวิทยาไคแพร่หลายออกไป ภายใต้การนำของอาจารย์เกษม อุทยานิน วิชานี้ได้รับการบรรจุ เข้าไว้ในหลักสูตร เมื่อท่านไคมาดำรงตำแหน่งคณบดีคณะรัฐศาสตร์³ มีการจัดตั้งภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา (ครั้งแรกใช้ชื่อภาควิชาสังคมเฉย ๆ ไทหมายถึง Department of Social Studies) ขึ้นในปี 2498⁴ โดยตัวท่านเอง เป็นหัวหน้าภาคและ

¹ ขุนประเสริฐ สุภมาตรา, สังคมวิทยาโดยสรุป มงคลการพิมพ์ ถนน คานี กรุงเทพฯ 2504

² ในคำปรารภหนังสือสังคมวิทยาโดยสรุปของท่าน จากหนังสือของท่าน ขุนเล่มนี้ทำให้ไคทราบว่าคุณอาจารย์เกษม อุทยานิน ไคไปสอนสังคมวิทยาที่มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์ และมีคำบรรยายตั้งแต่ปี 2492 ดูหนังสือข้างคน หน้า 345.

³
อ. อ. อ.
อ้างแล้ว หน้า 196.

⁴ ประวัติจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2510-2519 พิมพ์เป็นที่ระลึกในวันครบหกสิบปีของการสถาปนา, หน้า 88.

ปี Dr. Jacques Amyot นักมานุษยวิทยาชาวแคนาดา เป็นผู้ช่วยอาจารย์
อัมโยคณูนี้ไคมีส่วนช่วยวางรากฐานการเรียน การสอนของภาควิชานี้อยู่ไม่น้อย
นับแต่เปิดสอนหลักสูตรปริญญาตรีในปี 2506 จนสามารถ เปิดสอนปริญญาโททาง
สังคมวิทยา เน้นหนักประชากรศาสตร์ ได้ในปี 2510 และในปี 2513 ก็ได้มีการ
สอนสังคมวิทยา ะกับปริญญาโท (สังคมวิทยาทั่วไป) ขึ้น มีผู้สำเร็จปริญญาโท
สังคมวิทยาตามหลักสูตรนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2511¹ ผู้ที่มารับหน้าที่หัวหน้าภาควิชา
ต่อมา (ตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม 2510) คือ ศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลินฟง
ผู้ศึกษาสังคมวิทยาจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลล์ และมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนียที่
เบอร์กเลย์ สหรัฐอเมริกา และกลับมาเป็นอาจารย์สอนสังคมวิทยา ตั้งแต่ปี 2503
ดังนั้น อาจารย์เกษมพร้อมคณาจารย์ในบังคับบัญชาของท่านจึงได้ทำให้วิชาสังคม
วิทยาแพร่หลายไปในสังคมไทยอย่างมาก

ต่อจากนั้น วิชาสังคมวิทยาก็ได้เป็นที่รู้จักและเป็นประโยชน์กว้างขวาง
มากยิ่งขึ้น มีผู้สนใจศึกษาและใช้ประโยชน์มากยิ่งขึ้น เมื่อมีผู้จบการศึกษาทางคาน
นี้ในประเทศ (โดยเฉพาะจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและธรรมศาสตร์) และมีมหา
วิทยาลัย วิทยาลัยใหม่ ๆ เปิดขึ้นมา จึงได้บรรดาเอาวิชานี้เข้าไปในหลักสูตร
มหาวิทยาลัยที่ไม่ได้สอนวิชาที่ถึงระดับปริญญา คือมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งของ
ประเทศไทย โดยมหาสมุทรราชวิทยาลัย เริ่มสอนวิชานี้มา ตั้งแต่ปี 2489 อันเป็นที่
ที่ก่อตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ครั้งแรกสอนวิชาเดียว ต่อมาเมื่อได้จัดตั้งคณะสังคม
ศาสตร์ขึ้นแล้ว ก็ได้ขยายวิชานี้ออกไป ถึง 24 วิชา² ส่วนมหาจุฬาลงกรณ์ราช
วิทยาลัย เปิดสอนวิชานี้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2509 ทำการสอนวิชานี้หลายวิชา เช่น

¹ ทะเบียนนิสิตเก่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ่างแล้ว, หน้า 320.

² แผนกทะ เบียนและสถิติ มหาสมุทรราชวิทยาลัย หลักสูตรการศึกษาและ
จากการสัมภาษณ์และเสนาธิการของสถาบันนี้.

สถาบันทางสังคม สังคมวิทยาศาสตร์ สังคมชนบทและสังคมนคร การเปลี่ยนแปลงทางสังคม ประวัติศาสตร์ทางสังคม การสำรวจและการวิจัยทางสังคม การพัฒนาชุมชน อาชญาวิทยา เป็นต้น โดยสอนอยู่ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น สอนสังคมวิทยาหลายวิชามาตั้งแต่เปิดมหาวิทยาลัย เมื่อถึงคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แล้วก็สอนเพิ่มมากขึ้น² มหาวิทยาลัยรามคำแหง เริ่มสอนวิชานี้มาตั้งแต่ปี 2514³ ในฐานะวิชาเสริม แต่มีภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาอยู่ในคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ ก็มีการสอนวิชาสังคมวิทยา แต่อยู่ในฐานะวิชาเสริมไม่ใคร่สอนถึงปริญญา สำหรับมหาวิทยาลัยมหิดลมีสอนสังคมวิทยาสาขาอาชญาวิทยาระดับปริญญาโท เริ่มมาตั้งแต่ 2521

ในปัจจุบัน วิทยาลัยต่าง ๆ ทั้งของ เอกชนและของรัฐ เช่น วิทยาลัยครู วิทยาลัยพยาบาล วิทยาลัยเอกชนในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดต่างก็มีสอนวิชาสังคมวิทยาทั้งสิ้น แต่ไม่ใคร่สอนถึงระดับปริญญาสำหรับวิชา⁴ ยกเว้นวิทยาลัยเอกชนแห่งหนึ่ง คือ วิทยาลัยพายัพที่จังหวัดเชียงใหม่ มีสอนสังคมวิทยาถึงระดับปริญญา

¹ จากการสัมภาษณ์ พระมหาเหรียญ กัลยา ณ เมธี คณบดีคณะพุทธศาสตร์ และแบบสอบถาม

² หลักสูตรภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2425.

³ พิษณุ สมปอง แนะนำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง (เอกสารอักษรา) 2524.

⁴ กระจายชื่อในภาคผนวก.

มีภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาในคณะสังคมศาสตร์ เริ่มสอนมาตั้งแต่
2417¹ มหาวิทยาลัยที่สอนวิชานี้ถึงปริญญาตรีนอกจากจุฬาและธรรมศาสตร์
ดังนี้

มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์

เริ่มสอนวิชาสังคมวิทยาแบบครั้งแรก ตั้งแต่ปี 2494 โดย นายท่านอง
สิงคาลวนิช อยู่ในคณะศึกษารวมและสัตวบาล ต่อมาคณะเศรษฐศาสตร์ได้เปิดสอน
วิชาสังคมและวัฒนธรรมไทย โดย ดร.ไพฑูริย์ เกรือแก้ว ณ ลำพูน และอาจารย์
ชื่อ โสพจน์ (เข้าใจว่าประมาณ พ.ศ. 2500 เพราะหลังจากนี้ ดร. ไพฑูริย์
โอนไปรับราชการที่กระทรวงมหาดไทย ซึ่ง ณ ที่นี้ ดร.ไพฑูริย์ได้เขียนหนังสือ
สังคมชนบทไทยและหลักการพัฒนาชุมชนจีน พิมพ์ปี 2505) ในปี 2500 เป็นต้นมา
มหาวิทยาลัยนี้ก็ได้เปิดสอนสังคมวิทยาเบื้องต้น โดย ดร.วิบูล ธรรมวิทย์
ต่อมาในปี 2509 ดร.นิพนธ์ กนิษฐเสวี หัวหน้าภาควิชาสังคมศาสตร์ในคณะวิทยา
ศาสตร์ และอักษรศาสตร์ ซึ่งได้รับการจัดตั้งในปีนั้น ได้เป็นผู้อำนวยการสอน ครั้นปี
2517 ภาควิชาสังคมศาสตร์ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นคณะสังคมศาสตร์ แล้วได้มีการ
การจัดตั้งภาควิชาสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาขึ้นในปี 2518 มีผู้นำสำเร็จปริญญา
สังคมวิทยาและมานุษยวิทยาตั้งแต่ 2522 เป็นต้นมา

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

มีแผนกวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สังกัดในภาควิชาสังคมศาสตร์
คณะมานุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ (ตั้งอยู่ที่จังหวัดปัตตานี) เริ่มรับนิสิตเข้าเรียน

¹ วิทยาลัยพายัพ ระเบียบการทั่วไป ปี 2523 - 2525, หน้า 5.

วิชาเอกสังคมวิทยาตั้งแต่ปี 2518¹ บัณฑิตรุ่นแรกจนเมื่อ 2522

มหาวิทยาลัย เชียงใหม่

เริ่มก่อตั้ง เมื่อปี 2507 พร้อมกันมีคณะสังคมศาสตร์ ซึ่งเป็นคนสังกัด
ของภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เปิดรับนักศึกษาสังคมวิทยาในปีเดียวกัน
มีบัณฑิตรุ่นแรกในปี 2511²

อิทธิพล
บทบาทของนักสังคมศาสตร์ชาวต่างชาติ

เนื่องจากสังคมวิทยา เป็นวิชาของสังคมตะวันตก อิทธิพล
ศาสตร์ของสังคมตะวันตกย่อมจะคงมีอยู่แน่นอน บทบาทนี้อาจแบ่งออก เป็นสอง
ประเภทใหญ่ อิทธิพล คือ อิทธิพล บทบาทแรก เป็นเรื่องหนังสือหรือตำราเขียน บทความทางวิชาการ
ต่าง ๆ และคำบรรยาย จากเอกสาร เหล่านี้เอง ใก้กลายเป็นแหล่งที่มาของตำรา
บทความหรือคำสอนวิชาสังคมวิทยาที่เป็นภาษาไทยที่นักวิชาการไทยถ่ายทอดออกมา
อีกทอดหนึ่ง อิทธิพล บทบาทนี้ ผู้แสดงอาจไม่ได้เขามาสังคมไทยด้วยตนเอง แต่ก็ได้
ว่ามีส่วนช่วย เผยแพร่วิชาการสาขานี้ใดทางหนึ่ง อิทธิพล บทบาทหนึ่งคือ บทบาทการสอน
และการวิจัยในสังคมไทย อิทธิพล บทบาทนี้ นับว่าเป็นส่วนสำคัญไม่แต่เพียง เร่ง เร้าความ
สนใจ ทำให้ความสนใจในวิชาสังคมวิทยากว้างขวางออกไปเท่านั้น แต่ได้ทำให้
เห็นประโยชน์ใช้สอยของวิชา ให้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่นักวิชาการไทย เป็น
ตัวอย่างในการสอนและการวิจัยสังคมโดยวิธีสังคมวิทยาอีกด้วย

¹ การตอบแบบสอบถามของ รศ.จวีรรณ วรณะประเสริฐ หัวหน้า
ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

² หนังสือจาก ผศ.เกษม บุรณศิริ หัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษย
วิทยา (ในขณะนั้น) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถึง ศ.ประเสริฐ แยมกลินฟุง หัวหน้าภาค
วิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาในขณะนั้น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 5 ส.ค. 2517.

สังคมวิทยา เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ของ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ สมัยที่ศึกษา
 อยู่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด สหรัฐอเมริกา และเคยเขียนตำราสังคมวิทยาร่วมกับ
 P.A. Sorokin ¹ นักสังคมวิทยาโด่งดังคนหนึ่งของสหรัฐอเมริกา การศึกษา
 วิจัยสังคมไทยชุดนี้ ได้มีการดำเนินการต่อมาเป็นครั้งที่สอง โดย J.M. Andrew ²
 ผู้เขียนรายงานที่ยังหาหลักฐานไม่พบว่า ท่านผู้นี้เป็นนักสังคมศาสตร์สาขาใด
 อย่างไม่ก็คือ การศึกษาต่อเนื่องนี้ คงจะทำให้เข้าใจสังคมไทยเพิ่มขึ้น และกระ-
 ทรวงการคลังสมัยนั้น และรัฐบาลโดยส่วนรวมคงจะได้อะไรขึ้น จากรายงานการ
 วิจัยนี้บ้างไม่มากนัก

ต่อมาในราวปี 2498 ศูนย์วิจัยของมหาวิทยาลัยคอร์เนล ที่กรุงเพนซิล
 จั๊กโทมีการปาฐกถาสำหรับสาธารณชน ³ (public lecture) ขึ้น โดย
 มีวัตถุประสงค์จะเผยแพร่และส่งเสริมการวิจัยสังคมในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์รวม
 ทั้งการส่งเสริมความร่วมมือระหว่างนักวิชาการตะวันตกกับนักวิชาการไทย การ
 ปาฐกถาครั้งนั้น มีนักสังคมศาสตร์หลายสาขาเข้าร่วม ทั้งชาวไทยและชาวต่าง
 ประเทศ เช่น นักมานุษยวิทยามี William Skinner และพระยาอนุমানราชธน
 นักสังคมวิทยา มี Morris Rosenberg และศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน นัก
 เศรษฐศาสตร์ มี Joseph S Gould และศาสตราจารย์ ดร. ป่วย อึ้งอาภรณ์
 นักรัฐศาสตร์ มี Kline R. Swygard และศาสตราจารย์ ดร. มาลัย หุตะนันท์
 เป็นต้น ภายหลังการปาฐกถานี้แล้ว ได้มีการศึกษาวิจัยสังคมไทยและความร่วมมือ

¹ P.A. Sorokin and C.C. Zimmerman, Principles of Rural-Urban Sociology New York, 1929.

² J.M. Andrew, Siam and Rural Economic Survey 1934-35
 Bangkok Time Press, Bangkok

³ จี. วิลเลียม สกินเนอร์, สังคมศาสตร์กับประเทศไทย กรุงเทพฯ: สำนัก
 คนความมหาวิทยาลัยคอร์เนล, 2499.

ระหว่างนักวิชาการไทยและต่างประเทศเพิ่มขึ้นอีกมาก การวิจัยสังคมไทย มี John E. de Yong,¹ Konrad Kingshill,² Howard K. Kaufman³ เป็นคน สนับสนุนี่เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2494 และมีงานที่สมควรกล่าวถึงอีก 2 เรื่อง คือ เรื่องเกี่ยวกับคนจีนของ skinner และหมู่บ้านบางวันของ Herbert Philipps

หลังจากศูนย์คนควาวิจัยของมหาวิทยาลัยคอร์เนลได้เลิกไปแล้ว งานวิจัย สังคมไทยก็ยังคงมีต่อมา มีทีมงานวิจัยที่ชาวต่างประเทศทำร่วมกับนักวิจัยไทยและนักวิจัยไทยทำตามลำดับ ดังหลักฐานที่แสดงในหนังสือ สังคมวิทยาหมู่บ้าน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของ ดร.สุเทิน สุนทร เกสร์ บัณฑิตของนักวิชาการชาวต่างประเทศ คนสุดท้ายที่จะกล่าวถึงนี้ คือ บัณฑิตของ ดร.จัก อัมโยต์ (Dr. Jacques Amyot) ซึ่งมีบทบาทช่วยวางรากฐานการก่อตั้งและพัฒนาภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านผู้นี้มาร่วมกับคณะรัฐศาสตร์ สมัยที่ศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน ยังเป็นคณบดีคณะนี้อยู่ เมื่อ 2504 ใ้ช่วยทั้งงานบริหาร งานสอน และงานวิจัย โดยเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคมในระยะก่อตั้ง และออกจากคณะไปทำงานที่ประเทศสิงคโปร์ ในปี 2517

¹ John E. de Yong, Village Life in Modern Thailand Berkeley, Cal: University of California Press, 1958.

² Konrad Kingshill, Ku-Daeng-The Red Tomb: A Village Study in Northern Thailand Bangkok: Christian College, 1965)

³ Howard K. Kaufman, Bangkuad : A community Study in Thailand New York J.J. Angustin 1960.

ในเวลาไล่เลี่ยกัน (2505) สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์ เมื่อครั้งยังเป็น
 สถาบันรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มีโอกาสต้อนรับศาสตราจารย์
 จารย์ ดร. Karl F. Schuessler นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันผู้มีชื่อ ซึ่งต่อมา
 ภายหลัง เมื่อกลับสู่สหรัฐอเมริกาแล้ว ได้รับเลือกตั้งให้เป็นนายกสมาคมนักสังคมวิทยาของ
 อเมริกา อันเป็นองค์การที่มีอิทธิพลทางคานสังคมวิทยาของอเมริกา ท่านผู้นี้เคย
 ทางมาจากมหาวิทยาลัยอินเดียนา มาช่วยสอนวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์
 และวิชาอื่น ในคำปรึกษาโครงการวิจัย เรื่องการแบ่งเวลาของนักบริหารไทย
 และการวิจัยเรื่อง รายจ่ายเกี่ยวกับครอบครัวของข้าราชการในท้องถิ่นไทย โดย
 อาจารย์และนักศึกษาของสถาบันรัฐประศาสนศาสตร์แล้ว ในปี 2506 ท่านได้เขียน
 ตำราระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Social Research Methods)¹ ให้
 กับสถาบันนี้ด้วย ตำราเล่มนี้มิใช่ใครๆ เป็นตำราเล่มแรกหรือเล่มแรกๆ ในเมือง
 ไทย เกี่ยวกับการทำวิจัยสังคมอย่างวิทยาศาสตร์

กล่าวโดยสรุป สังคมวิทยาเริ่มเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษาของไทยตั้งแต่
 พ.ศ. 2478 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง โดยครั้งนั้นสอนเฉพาะ
 อารยวิทยาและแพทยวิทยา ในปี 2483 ได้มีการสอนวิชาสังคมวิทยาในโรงเรียน
 ข้าราชการฝ่ายพลเรือน ของกระทรวงมหาดไทย และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้
 บรรจุวิชาสังคมวิทยาเข้าไว้ในหลักสูตรคณะรัฐศาสตร์ เมื่อ 2491 เมื่อคณะวิชานี้
 ได้เปิดสอนใหม่ในมหาวิทยาลัยนี้ อีกครั้งหนึ่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นมหา-
 วิทยาลัยแห่งแรกที่มีภาควิชาสังคมวิทยาขึ้นในปี 2506 ผลิตภัณฑ์รุ่นแรกใน

1

Karl F. Schuessler, Social Reserch Methods Bangkok:

Institute of Public Administration, Thammasat University, 1964.

ปี 2510 สำหรับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีโปรแกรมการศึกษาสังคมวิทยาระดับปริญญาโทตั้งแต่ พ.ศ. 2496 แต่เป็นการศึกษาแบบเก่า ไม่มีรายวิชาสังคมวิทยาในหลักสูตรนี้มากนัก ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเปิดปี 2508 ครั้งแรกสอนเฉพาะปริญญาตรีมาเปิดปริญญาโทในปี 2522 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเปิดหลักสูตรปริญญาโทครั้งแรกเมื่อ 2510 เป็นหลักสูตรสังคมวิทยาสปีใหม่ เน้นนักประชากรศาสตร์ ในระยะแรก ต่อมาในปี 2513 จึงได้เปิดหลักสูตรสังคมวิทยาทั่วไประดับปริญญาโท หลังจากสองมหาวิทยาลัยนี้แล้ว วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยต่าง ๆ จึงได้เปิดสอนสังคมวิทยาตามมาอีกมากมาย ปัจจุบันมหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ได้ผลิตบัณฑิตทางสังคมวิทยาร่วมกับจุฬา ธรรมศาสตร์ และวิทยาลัยพายัพ (ของ เอกชน)

อาจกล่าวได้ว่า สังคมวิทยายุคใหม่เริ่มตั้งแต่ปี 2483 แต่ระยะการร่างสร้างตัวของวิชานี้เริ่มอย่างจริงจัง เมื่อ 2491 จนถึง 2506 นอกจากนั้นจึงเป็นระยะขยายขอบเขตให้กว้างขวางออกไป ปี 2517 อาจเป็นปีที่ทุกมหาวิทยาลัยมีการสอนสังคมวิทยา ควบเหตุผลที่ว่า ปีนี้เป็นปีที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เริ่มจัดตั้งขึ้น มีการปรับปรุงหลักสูตร รวมเอาวิชาสังคมวิทยาเข้าไว้ด้วยเป็นภาควิชาหนึ่งของคณะสังคมศาสตร์ที่ครอบคลุมทั้ง 8 วิทยาเขต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์และวิทยาลัยพายัพก็เริ่มมีภาควิชาสังคมวิทยาในปีนี้ ปัจจุบันวิชานี้เป็นวิชาที่เป็นที่รู้จักกันเป็นอย่างดีวิชาหนึ่งในหมู่ผู้เฝ้าการศึกษา

วิวัฒนาการคานบุดกลาง

วิวัฒนาการคานบุดกลางที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับวิวัฒนาการคานบุดกลางนำสังคมวิทยาเข้าสู่ประเทศไทยอย่างใกล้ชิด แต่ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาได้ไม่มากนัก เพราะมีแบบนุดกลางรุ่นแรก ๆ มากกว่ารุ่นหลัง ๆ เพราะรุ่นหลัง ๆ ได้มีการวิจัยอื่นจัดทำไว้

บ้างแล้ว¹ ผู้สนใจจึงอาจศึกษาเพิ่มเติมจากรายงานวิจัยเหล่านั้นได้ ภายในขอมูลอันจำกัดและขอบเขตของการวิจัยครั้งนี้ วิวัฒนาการคานบุดลากรสังคมนวิทยาในประเทศไทยมีโดยสังเขป ดังต่อไปนี้

นักสังคมนวิทยาไทยคนแรก

สำหรับกานคนไทยที่ได้ศึกษาแล้ว เรียบนมาทางนี้โดยทรงรุ่นแรก มีคนที่การกล่าวถึง 3 คนด้วยกัน เป็นอาจารย์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 1 คน คือ ศาสตราจารย์ เกษม อธิยานิน และเป็นอาจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2 คน คือ ศาสตราจารย์ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ และศาสตราจารย์ ชุนประเสริฐ ศุภมาศรา อาจารย์ เกษม อธิยานิน นั้น นับไควว่าเป็นคนไทยคนแรก (เท่าที่เรามีหลักฐานอยู่) ไควศึกษาวิชานี้แล้วกลับมาเผยแพร่ในเมืองไทย กล่าวคือ ท่านจบอนุปริญญา (A.A.) ทางสังคมนศาสตร์ เมื่อปี 2481 แล้วกลับเมืองไทย เมื่อ มีนาคม 2482 เขาปฏิบัติราชการในสังกัด กรมมหาดไทย ปี 2483 ท่านได้รับเชิญให้สอนสังคมนวิทยาที่โรงเรียนข้าราชการฝ่ายพลเรือนของกระทรวงมหาดไทย กรันปี 2485 ท่านเป็นหัวหน้าแผนกโรงเรียนกองการปกครองหลังจากที่ไควเป็นปลัดจังหวัดมาแล้ว ตำแหน่งนี้มีหน้าที่ปกครองบังคับบัญชาโรงเรียนดังกล่าวโดยทรงท่านคงจะตองสอนวิชาสังคมนวิทยาต่อไปจนสิ้นปี 2486 ก่อนไปเป็นผู้ช่วยเลขานุการ

1

The Social Science Association of Thailand, State of Social Sciences in Thailand Bangkok, 1974 : Amara Pongsapich, Trend Report On Sociology-Social Anthropology in Thailand, Bangkok, 1980

รัฐมนตรีและชาหลวงจังหวัดชุมพร งานสอนที่โรงเรียนข้าราชการผู้ช่วยพลเรือน
 กงไม่ช่วยในการพัฒนาบุคลากรด้านสังคมวิทยามากนัก เพราะผู้เข้าโรงเรียนเป็น
 ข้าราชการนักปฏิบัติ คงเพียงแต่นำเอาความรู้สังคมวิทยาไปใช้เท่านั้น งานพัฒนา
 บุคลากรด้านในสังคมวิทยาของอาจารย์เกษม เริ่มอย่างจริงจัง เมื่อท่านโอนจากกระ-
 ทรวงมหาดไทยมาเป็นคณบดีคณะรัฐศาสตร์คนแรก ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปี
 2493 ที่รัฐศาสตร์ระยะแรกท่านมีอาจารย์ร่วมงานอยู่เพียง 2 คน คือ ชุนสาราณู
 ราษฎร์บริรักษ์และพระวรภักดิ์พิบูลย์ (สำหรับ ดร.มาลัย หุวะนันทน์ อาจารย์อีกคน
 หนึ่งของคณะนั้น เป็นตัวแลกเปลี่ยนกับอาจารย์เกษมกลับไปกระทรวงมหาดไทยใน
 เวลาเดียวกัน)

เนื่องจากคณะรัฐศาสตร์เป็นหน่วยงานใหม่ของมหาวิทยาลัย จึงจำเป็นต้อง
 อยู่เองที่คณบดีเกษม อุทยานิน จะต้องสร้างบุคลากรด้านต่าง ๆ ขึ้นมาใช้ นอก
 จากบุคลากรด้านรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์แล้ว ท่านก็ได้พัฒนา
 บุคลากรด้านสังคมวิทยาขึ้นมาด้วย โดยได้จัดส่งบัณฑิตรัฐศาสตร์และหรือบัณฑิต
 สาขาอื่นที่สมัคร เป็นอาจารย์คณะรัฐศาสตร์ส่งไปศึกษาปริญญาชั้นสูงในยุโรป อเมริกา
 และญี่ปุ่นในยุโรปมีทั้งอังกฤษ สวีเดน และเนเธอร์แลนด์ ตามหลักฐาน¹ ปรากฏว่า
 ในปี 2503 แผนกวิชาสังคมมีรายชื่ออาจารย์ดังต่อไปนี้

1. นายวิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพ็ชร อาจารย์โท(จบการศึกษาจากออสเตรเลีย
 และยุโรป)
2. นาย เสรีน ปุณณะหิถานนท์ อาจารย์โท(จากการศึกษาจากสหรัฐ)

1

ทำเนียบราชการ สำนักนายกรัฐมนตรีและหน้าที่โดยย่อ อ้างแล้ว

3. นายพิทยา สายหู อาจารย์โท (จบจากอังกฤษ)
4. นายอาณนท อากาภิรมย์ อาจารย์โท (จบจากญี่ปุ่น)
5. น.ส.สมจิต อินทปัท อาจารย์โท (จบรัฐศาสตร์และบรรณารักษะ)
6. นายสุเทพ สุนทร เกสัช อาจารย์โท (จบจากอังกฤษ)

ในปีนี้อเองอาจารย์ของคณะรัฐศาสตร์แผนกสังคมอีก 1 คน คือ อาจารย์ประเสริฐ
 แยมกลินฟง และ 2505 อาจารย์ วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ซึ่งเรียนจบ *course*
work วิชาปริญญาเอกก็กลับมาจากอเมริกา¹ คนแรกเรียนทางสังคมวิทยา
 ทั่วไป คนที่สองเรียนสังคมวิทยา เน้นหนักประชากรศาสตร์ คนแรกต่อมา(2510)
 โด เป็นกำลังสำคัญของอาจารย์ เกษมและเป็นหัวหน้าภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษย
 วิทยา คนที่สองเป็นผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรศาสตร์ และจบปริญญาเอก
 ในปี 2509² ในปี 2504 Dr. Jaque Amyot ชาวแคนาดาที่โดมาร่วมงาน
 แผนกสังคมและเป็นช่วยหัวหน้าแผนกที่อาจารย์ เกษมรักษากรอยู่ (Dr. Amyot
 เป็นหัวหน้าแผนกไม่โดเพราะเป็นข้าราชการวิสามัญ) อาจารย์ฝรั่งเศสที่โดช่วยงาน
 แผนกทั้งงานสอนและวิจัย (เป็นผู้อำนวยการผู้อำนวยการสถาบันวิจัยสังคมระยะ
 ก่อตั้ง) จนกระทั่ง 2517 เมื่อสถาบันวิจัยสังคมมีฐานะตามกฎหมายแล้วจึงโดไปรับ
 งาน IDRC ที่ประเทศสิงคโปร์ อาจารย์พิทยา สายหู จึงเขาคำรงตำแหน่งผู้
 ำนวยการสถาบันวิจัยสังคมคนแรกในปี 2517³

-
- 1 เอกสารราชการคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
  - 2 หนังสืองานศพ ศาสตราจารย์ ดร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
  - 3 การสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์ ดร.พิทยา สายหู

นอกจากนั้น กอชัย เกษม อุทยานิน ใดมีส่วนในการศึกษาของอาจารย์
 แผนกวิชาสังคมอีกหลายคน เช่น 1) อาจารย์ประภาอักษร สุวรรณเกษม 2)
 อาจารย์เกษม บุระกลสิกร 3) อาจารย์ประพันธ์พงศ์ เวชชาชีวะ 4) อาจารย์
 สุพิศรา สุภานนท์ ต่อมาก็ได้มีอาจารย์อื่นมาร่วมในภาควิชานี้ อีกหลายคน คือ
 อาจารย์ ศรี อังคกุลสิงห์ อาจารย์ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ อาจารย์ปรีชา คุณินทร์พันธุ์
 อาจารย์สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ อาจารย์สัญญา สัญญาวิวัฒน์ อาจารย์ อมรา
 หงสาพิชญ์ อาจารย์ปรีชา แสงสว่าง และอาจารย์ อำนวยวิทย์ ชูวงษ์

ส่วนอาจารย์วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ ในฐานะผู้อำนวยการสถาบันประชากร
 ศาสตร์ ก็ได้มีส่วนในการพัฒนาบุคลากรทางสังคมวิทยาในหน้กประชากรต่อไปอีก
 หลายคน เช่น อาจารย์นิพนธ์ เทพวัลย์ ผู้อำนวยการสถาบันประชากรศาสตร์
 ปัจจุบัน ส่วนภาควิชาสังคมวิทยาก็ได้พัฒนาบุคลากรปริญาตรีและโทในประเทศ
 ทั่วไปอีกมากมาย

ดังนั้น อิทธิพลของอาจารย์เกษม อุทยานิน ในกานการพัฒนาบุคลากร
 ทางสังคมวิทยาจึงมีมาก ไม่เฉพาะที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเท่านั้น แม้ที่
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่านก็ได้มีส่วนช่วยพัฒนาบุคลากรด้วย เช่น ท่านไป
 เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ปริญาโทของศาสตราจารย์ ดร.ประสาธน์ หลักศิลา¹
 และยังทำการสอนที่มหาวิทยาลัยนี้ด้วย อย่างน้อยตั้งแต่ 2492 เป็นต้นมา

¹ ประสาธน์ หลักศิลา พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยรุ่น วิทยานิพนธ์
 ปริญาโททางสังคมวิทยา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2499.

การพัฒนาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ทางกานมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีผู้สำเร็จศึกษาระดับปริญญาโทและปริญญาเอก
ยุคแรก ๆ หลายคน เช่น ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ ดร. ปัญญา มินทรชินทร์ ชุนประเสริฐ
ศุภมาตร์ อาจารย์สิริ สมบัติศิริ อาจารย์จรณ์ โสคติริ ในที่นี้จะกล่าวถึงเพียง
สองท่านเท่านั้น คือ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ ในฐานะคนไทยคนแรกที่ได้รับปริญญาเอก
ทางสังคมวิทยา และชุนประเสริฐ ศุภมาตร์ ในฐานะผู้เขียนสังคมวิทยาที่ไม่ได้
ศึกษาเล่าเรียนโดยตรงจากมหาวิทยาลัยแห่งใด

ดร. วิบูล เป็นลูกหม่อมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จบปริญญาโทสังคมวิทยา
ทั้งที่มหาวิทยาลัยชิคาโกและฮาร์วาร์ด และจบปริญญาเอกสังคมวิทยาโดยเขียน
วิทยานิพนธ์ เรื่อง การสหกรณ์ในประเทศไทย จากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด เมื่อ
2484 หลังจากนั้นจึงได้ไปรับราชการที่กรมราชทัณฑ์กระทรวงมหาดไทย ก่อนโอน
ไปอยู่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้ดำรงตำแหน่งชาหลวงตรวจการราชทัณฑ์ แล้ว
เป็นอาจารย์ เป็นเลขาธิการ และคณบดีคณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ (ในหนังสืองานศพไม่ใคร่ระบุระยะเวลาดำรงตำแหน่งเหล่านี้ แต่เขา
ใจว่าจะดำรงตำแหน่งคณบดีคนแรกของคณะนี้ ซึ่งตั้งเมื่อ 2497 ก่อน ดร. ปัญญา
มินทรชินทร์ ซึ่งดำรงตำแหน่งคณบดีระหว่าง 2504 - 2508) ดร. วิบูล มีส่วนใน
การสอนวิชาสังคมวิทยา และอาชญาวิทยาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์/และที่สถาบัน
๑๐๘. วิชาสังคมวิทยา สุพรรณ

¹ หนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์
ณ วัดโสมนัสวิหาร 2 สิงหาคม 2514 หน้า 2. (C.C. Simmerman) เป็นอาจารย์
ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ ดร. วิบูล ที่ฮาร์วาร์ด).

การศึกษาอื่นได้เขียนคำร่ำรังนกวิทยาเล่มแรกของเมืองไทยขึ้นในปี 2492¹
 คำร่ำอาชญาวิทยาในปี 2489 เป็นครั้งแรกและพิมพ์อีกครั้งในปี 2493² ขณะ
 ดำรงตำแหน่ง เลขาธิการมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แนวนั่งชื่ออาชญาวิทยาเล่มนี้
 จะไม่ได้อีกเป็นหนังสืออาชญาวิทยาภาษาไทยเล่มแรก เพราะเล่มแรกเขียน โดย
 ศาสตราจารย์ชาวฝรั่งเศส ชื่อ เอช. เอญูต์³ แต่ก็ เป็นคำร่ำอาชญาวิทยาที่
 ไทย เขียนเป็นคนแรก

เนื่องจาก คร. วิบูลย์ไมได้ดำรงตำแหน่งบริหารเป็นเวลานาน โดยเจตนา
 กำหนดกฎเกณฑ์ที่พัฒนาที่พัฒนาบุคลากรโดยตรง ประกอบกับสมัยนั้นมหาวิทยาลัยยัง
 มีใ้ไม่มีฐานะเป็นหน่วยราชการ⁴ คร. วิบูลย์ จึงไม่มีบทบาทมากนักในการพัฒนา

¹ วิบูลย์ ธรรมวิทย์, สังคมวิทยา กรุงเทพมหานคร มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2492.

² วิบูลย์ ธรรมวิทย์, อาชญาวิทยา กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ 2493.

³ เอช. เอญูต์, อาชญาวิทยา (ไม่มีวัน เดือน ปี และที่พิมพ์) แต่ นายปรีดี
 พนมยงค์ ใ้ไปพิมพ์ในหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพของ นายข้า ๗ ป่อมเพชร
 (พระยาชัยวิชิตลึงค์ธำรง) ณ วัดเทพศิรินทราวาส พ.ศ. 2487 จึงต้องพิมพ์ก่อน
 คร. วิบูลย์ แน่นนอน

⁴ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แรกตั้ง เป็นเสมือนรัฐวิสาหกิจ ค่ำมาราว
 2495 จึงใ้มีพระราชบัญญัติให้มหาวิทยาลัยแห่งนี้ เป็นหน่วยราชการ (จากการสัมภาษณ
 กร. กระทบ หลวงธรรมชาติ กฤษณีกิตติ์รัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์).

บุคลากรคานส์กมวิทยา ยิ่งกว่านั้น แผนกวิชาสังกมวิทยาของมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์ เพิ่งจะมาตั้งขึ้นในคณะสังกมศาสตร์ในปี 2508 ปลายสมัยของคณบดี
 บัณฑิตา มีนทรชินทร์ อย่างไรก็ตามก็ ดร. วิบูล ก็ไม่เคยมีส่วนพัฒนาบุคลากรของมหาวิทยาลัย
 ธรรมศาสตร์คานส์กมวิทยาทางออกด้วยการสอนวิชานี้และการ เขียนตำรา

ขุนประเสริฐสุภมาศกร เป็นศาสตราจารย์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 เริ่มทำงานมากอว คร. วิบูล ธรรมวิทย์ เกษเป็นเลขาธิการและคณบดีคณะสังกม-
 สัง เกราะห้ และคณะอื่นในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์¹ เรียนชั้นมัธยมที่โรงเรียน
 อัสสัมชัญ มีความรักทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส เคยทำงานกรมศุลกากรมาก่อน
 แล้วจึงมาทำงานที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จากการบอกเล่าของท่าน ท่านไม่
 เคยเรียนสังกมวิทยาจากมหาวิทยาลัยหรือโรงเรียนใด แต่ได้ศึกษาด้วยตนเอง
 จากตำราต่าง ๆ ทั้งไทยและฝรั่ง ไม่ได้อ่านสังกมวิทยาที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 แต่ส่วนที่คณะ เกสสิกศาสตร์ มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 เรื่อยมา
 ได้เขียนตำราสังกมวิทยา เมื่อ 2504² สอนอยู่หลายปีจนลูกศิษย์ของท่านไปเรียน
 ต่างประเทศด้ยมีรับหน้าที่สอนแทน จึงได้เลิกสอน (ขณะนี้ 2525 ท่านอายุ 80
 ปีเศษแล้ว) ทั้งนี้ ท่านจึงปลดเกษียณมาประมาณ 20 ปี ระยะเวลาสอนงกก่อน
 เกษียณเล็กน้อย และสอนเรื่อยมาหลัง เวลานั้น) ท่านจึงไม่เคยมีส่วนพัฒนาบุคลากร
 คานส์กมวิทยาโดยตรงมากนัก แต่กระทำเช่นนั้นโดยอ้อมมากกว่า

¹ จากการสัมภาษณ์ ขุนประเสริฐสุภมาศกร ระหว่างการวิจัยเรื่องนี้
 2525.

² ขุนประเสริฐสุภมาศกร สังกมวิทยาโดยสรุป กรุงเทพฯ โรงพิมพ์
 มงคลการพิมพ์ ถนนทานี 2504).

การพัฒนาที่สถาปนาขึ้น

นักสังคมวิทยารุ่นแรกอีกสองคนที่ควรกล่าวถึงรวมไว้ในภาคนี้ คือ ศาสตราจารย์ ดร.ประสาธต์ หลักศิลา และ พ.อ.นวม สงวนทรัพย์ ท่านแรกในฐานะที่เป็นคุณูปกตทางสังคมวิทยาคนแรก และคนที่ริเริ่มการศึกษาในประเทศไทย (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) ส่วนท่านที่สองในฐานะผู้สอนและผู้เขียนตำราสังคมวิทยายุคแรกให้กับมหาวิทยาลัยสงฆ์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย) ท่านทั้งสองคงสอนสังคมวิทยาในมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสำหรับท่านแรก และมหามกุฏราชวิทยาลัยสำหรับท่านหลัง

อาจารย์ประสาธต์ หลักศิลา จบเศรษฐศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2495 จบปริญญาโทสังคมวิทยา จากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2499 ¹ (ศาสตราจารย์เกษม อุทยานิน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์) จบปริญญาโทสังคมวิทยา จากมหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐ 2501 และจบปริญญาเอกสังคมวิทยาจากคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2506 ² รัับราชการช่วยมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒโดยตลอด (วิทยาเขตประสานมิตร) ตั้งแต่วิทยาเขตนี้ยังเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ประสานมิตร 2497 เป็นวิทยาลัย

¹ วิทยานิพนธ์เรื่อง พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยรุ่น กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย ศ.สมทบ สุวรรณสุทธิ์ คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ เป็นประธาน ศ.เกษม อุทยานิน อาจารย์ผู้แนะนำ อ.สิริ สมบัติศิริ หลวงวิเชียร แพทยาภม อ.ไฉยเจริญ สันคศิริ เป็นกรรมการ.

² วิทยานิพนธ์เรื่อง ปัญหาการปรับตัวในกรณีในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการคมนาคม มิถุนายน 2505 กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย พลตรีบัญชา มินทรชินทร์ เป็นประธาน ดร.สุภ กาญจนประกร นายสิริ สมบัติศิริ เป็นกรรมการ

การศึกษา และเป็นมหาวิทยาลัย เมื่อ 2517 สอนสังคมวิทยาและวิชาเศรษฐศาสตร์
ที่มหาวิทยาลัยนี้ เขียนคำร่ำสังคมวิทยา 2503 และ ปัญหาสังคม 2504 คำร่ำสอง
เล่มนี้ แพร่หลายในหมู่นักศึกษามหาวิทยาลัยครูและครูสนใจทั่วไปก่อน เกษียณอายุ (2524)
เป็นรองอธิการบดีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ นับว่าเป็นผู้มีส่วนเผยแพร่วิทยา
และพัฒนากุศลกรรณสังคมวิทยา ในวงการครูอย่างมากคนหนึ่ง

พ.อ.บวม สงวนทรัพย์ จบศาสตราศศกรบัณฑิต 2494 ได้ศึกษาวิชา
สังคมวิทยาจาก ดร. วิบูล ชรรมวิทย์ และ ดร. เสริฐ ศรีกสิพันธ์¹ หลังจากจบ
การศึกษาแล้วได้เป็นอาจารย์สอนสังคมวิทยาในมหาวิทยาลัยสงฆ์แห่งนี้เรื่อยมา
แมกภายหลังไกล่ลาสิกขาบทไปรับราชการ เป็นอำนวยการกองทัพบก ก็ยังคงสอน
วิชานี้อยู่ และได้สอนหลายวิชาเพิ่มขึ้นจากเดิม เช่น สังคมวิทยาการเมือง การ
เปลี่ยนแปลงทางสังคม การพัฒนาชุมชน เขียนคำร่ำสังคมวิทยาขึ้นมาหนึ่ง เล่ม
พิมพ์ 2495² นับได้ว่าเป็นผู้มีส่วนเผยแพร่วิทยาและพัฒนากุศลกรรณ
สังคมวิทยาอีกคนหนึ่ง

งานพัฒนากุศลกรรณสังคมวิทยาหลังจากนั้น เป็นบทบาทของศิษย์ของท่าน
ที่กล่าวมาแล้วและอาจารย์รุ่นต่อมาที่สอนอยู่ตามมหาวิทยาลัยต่าง ๆ โดยเฉพาะที่
มหาวิทยาลัยมีภาควิชาสังคมวิทยาสอนถึงระดับปริญญาตรีและโท คือ จุฬา
ธรรมศาสตร์ เฉพาะปริญญาตรี คือ เชียงใหม่ สงขลานครินทร์ เกษตรและวิทยาลัย
พายัพของเอกชน สำหรับวิทยาลัยสงฆ์นั้น ตั้งแต่ 2518 คณะสังคมศาสตร์ของมหา
มกุฏราชวิทยาลัย ก็ได้เปิดวิชาเอกสังคมวิทยา (ปริญญาตรี) แก่ทางราชการไม่ยอม

1 อาจไว้ในหนังสือสังคมวิทยาของท่าน คุณานำของหนังสือ.

2 พระมหานวม กุศลทโน, สังคมวิทยา กรุงเทพฯ มหามกุฏราชวิทยาลัย

รับปริญญา ก.พ. ไม่เทียบวุฒิให้เท่ากับของมหาวิทยาลัยของรัฐ แต่ก็นับได้ว่า
 ใดมีส่วนในการพัฒนาบุคลากรภายในหมู่มุสลิม นอกจากนั้นบัณฑิตของสถาบันนี้ยังได้
 ไปศึกษาต่อปริญญาโทเอกในต่างประเทศ (ส่วนใหญ่ไปศึกษา ณ ประเทศอินเดีย)
 แลกลับมาเป็นอาจารย์ในมหาวิทยาลัยของรัฐก็มีอยู่มาก

วิวัฒนาการงานเนื้อหาสาระ

การศึกษาวิวัฒนาการของสังคมวิทยาความรู้จะกระทำเป็นสองขั้นตอน
 ขั้นตอนแรกจะเป็นวิวัฒนาการ เกี่ยวกับจำนวนหนังสือสำหรับตำราสังคมวิทยา
 ต่าง ๆ เพื่อให้เห็นว่า ในช่วงเวลาที่นานมามีหนังสืออะไรพิมพ์ออกมา เผยแพร่
 ในประเทศไทย มีเท่าใด ในการแสดงจำนวนหนังสือเหล่านี้ จะโยกย้ายอย่างเชื่องช้าเขียนมา
 ตามความเหมาะสม ในขั้นที่สอง เป็นการพิจารณาวิวัฒนาการงานเนื้อหาของหนังสือ
 เหล่านี้ในแง่ความกว้างและความลึก เพื่อให้เห็นวิวัฒนาการงานนี้ จะพยายาม
 แบ่งหนังสือต่าง ๆ ออกเป็น 3 ระยะ ระยะต้น ระยะกลาง และปัจจุบัน ในการ
 เปรียบเทียบเนื้อหานี้ จะพยายามเปรียบเทียบหนังสือประเภทเดียวกัน

วิวัฒนาการงานจำนวนหนังสือ

วิวัฒนาการงานจำนวนหนังสือสังคมวิทยาไทยแสดงไว้ในตารางที่ 1 หนังสือ
 ต่าง ๆ เหล่านี้เก็บรายชื่อมาทำที่มีการพิมพ์เผยแพร่ ไม่รวมบทความในวารสาร
 ซึ่งคงจะมีอีกไม่น้อย ในการนับจำนวน ถือจำนวนครั้งการพิมพ์เป็นหลัก ดังนั้น บาง
 ชื่อเรื่องจึงนับหลายหนเท่าจำนวนครั้งของการพิมพ์ เช่น หนังสือของบรรพต วีระสัย
 เรื่องสังคมวิทยาการเมือง พิมพ์สามครั้งก็นับเป็น 3 เล่ม ทั้งนี้เป็นต้น การนับเช่นนี้
 มีวัตถุประสงค์จะพยายามรวมหนังสือสังคมวิทยาที่คนไทยซื้อเขียน หรือชาวต่างประเทศ
 เขียน แต่มีการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยแล้วให้มากที่สุด อนึ่งหนังสือเหล่านี้ทั้งหมดส่วน
 ใหญ่เป็นตำรา (texts) ไม่ไกรวมงานวิจัย ซึ่งมีอยู่พอสมควร งานวิจัยที่น่ามารวม
 เขาไว้เนื่องจากคิดใคร่หรือถือได้ว่า เป็นตำรา

ตารางที่ 1 วิวัฒนาการหนังสือสังกมวิทยาตามระยะเวลาและจำนวน

ปี	เล่ม
ก่อน 2480	—
2480—2484	—
2485—2489	1
2490—2494	2
2495—2499	7
2500—2504	6
2505—2509	12
2510+2514	20
2515—2519	45
2520—2524	95
2525—	5
รวม	193

เนื่องจากหลักฐานที่แสดงมาข้างตนปรากฏว่า สังกมวิทยาได้เริ่มขึ้นเมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ครั้งที่ยังเป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง) เฉพาะวิชาอาชญาวิทยาและทัณฑวิทยา ดังนั้น ตารางที่จึงได้ขึ้นทในระยะเวลาก่อนปี 2480 โดยทั้งนี้จะกพบหนังสือสังกมวิทยาในช่วงเวลาเียง ปรากฏว่าไม่มีอีก 5 ปีถัดมาก็ยังไม่มี (2480—84) อาจเป็นไปได้ว่า อาชญาวิทยาที่สอนในครั้งแรกเป็นเพียงคำสอนอักษโร เที่ยวยังไม่ได้เขียนการา ในช่วง 2485—2489 ปรากฏว่ามีหนังสือพิมพ์เผยแพร่ในวงจากเล่มหนึ่ง เป็นหนังสืออาชญาวิทยา เขียนโดยฝรั่ง แต่แปลเป็นไทยแล้ว พิมพ์ในงานศพของพระยาชัยวิชิตวิศิถ์ธรรมาภา

(เจ้า น ป่อมเพชร ปู่ของ คร. วิจิตรวงศ์ ณ ป่อมเพชร ผู้ให้ขอมูลกับผู้วิจัย) ผู้แต่ง
คำแถลงอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก (ตามคำบอกเล่าของ คร. วิจิตรวงศ์) จากขอมูล
เกี่ยวกับหนังสืออาชญาวิทยาเล่มนี้ ทำให้ได้ข้อไปได้ว่า ในครั้งแรกที่มีการสอน
วิชานี้ ฝรั่งเศสเป็นผู้สอน (เอช. เออูก์ ผู้แต่งหนังสือเป็นศาสตราจารย์ชาวฝรั่งเศส)
ภายหลังจึงจะเป็นคนไทยและคงจะเป็นข้าราชการของกรมราชทัณฑ์ (รวมทั้ง คร.
วิบูล ธรรมวิทย์ ซึ่งจบการศึกษาจากสหรัฐอเมริกา กลับมารับราชการ ที่กรมราช
ทัณฑ์ ในปี 2485)

ช่วงถัดมา 2490-2494 มีหนังสือคานส์กรมวิทยา พิมพ์เผยแพร่ 2
เล่ม คือ คานส์กรมวิทยา 2492 และอาชญาวิทยา 2493 เขียนโดย คร. วิบูล
ธรรมวิทย์ ทั้งคู่ นับว่าเป็นหนังสือคานส์กรมวิทยาโดยคนไทยเล่มแรก ความจริงคำ
บรรยายคานส์กรมวิทยาอันสำคัญโดยศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน ก็พิมพ์ในช่วง
เกี่ยวกับนี้ (2492) แต่ยังไม่เป็นรูปเล่มจึงไม่ได้นำมารวมไว้

ช่วง 2495-2499 มีหนังสือคานส์กรมวิทยาออกมา 7 เล่ม เป็นของ
ศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน (2497) ของ นวม สงวนทรัพย์ และของ กิริ
สมบัติศิริ เป็นต้น ทั้งหมดเป็นหนังสือคานส์กรมวิทยาทั่วไป

ช่วง 2500-2504 การพิมพ์หนังสือคานส์กรมวิทยาลดลงจากช่วงก่อน คือ
มีเพียง 6 เล่ม เป็นหนังสือคานส์กรมวิทยาทั่วไปเสีย 5 เล่ม เช่น ของประสาธ
หลักศิลา ชุนประเสริฐสุภมาศ ปัญญา มินทรชินทร์ เป็นต้น เป็นหนังสือประเภท
การจัดระเบียบทางสังคมหรือองค์การทางสังคม (Social Organization)
เสียหนึ่งเล่ม คือ ปัญหาสังคมของประสาธ หลักศิลา

ช่วง 2505-2509 มีหนังสือเพิ่มจากช่วงก่อนเท่าตัว คือ มี 12 เล่ม
ช่วงนี้ก็ยังมีเป็นช่วงของคานส์กรมวิทยาทั่วไปอยู่ คือ มีหนังสือคานส์กรมวิทยาทั่วไป 7 เล่ม
และมีหนังสือจิตวิทยาแปลหน้าออกมาเป็นครั้งแรก 2 เล่ม และการจัดระเบียบทาง

สังคม เพิ่มมาอีก 3 เล่ม นักเขียนสังคมนิยมทั่วไปหน้าใหม่มี เช่น ไพรย
 เกื้อแก้ว อรรถน วิวัฒน์สุนทรพงศ์ เป็นต้น หนังสือจิตวิทยาสังคม 2 เล่มนั้น
 เป็นของประเสริฐ แยมกลินฟง เล่มหนึ่ง และของหลวงวิเชียร แพทยาคม เล่มหนึ่ง
 นักเขียนคานองคการสังคมนิยมหน้าใหม่ช่วงนี้ คือ รจน์ โสภคศิริ และยัตสุชิโร (ชาว
 อเมริกันเชื้อสายญี่ปุ่น)

ช่วง 2510-2514 เป็นช่วงที่มีคำราทาสังคมวิทยามากกว่าช่วงที่แล้วมา แต่ไม่
 ถึงกับเท่าตัว คือ มีหนังสือเพิ่มขึ้น 20 เล่ม คำราทาที่เพิ่มมากขึ้นยังคง เป็นสังคม
 วิทยาทั่วไป แต่ที่เพิ่มมากเป็นประเภทการจักระเบียบทางสังคมเพิ่มกว่าเท่าตัว
 เป็น 7 เล่ม ประเภทใหม่ที่มีพิมพ์เผยแพร่ในช่วงนี้ คือ ประชากรศาสตร์ มี 1 เล่ม
 เป็นของ นิพนธ์ เทพวัลย์ ประเภทจักระเบียบทางสังคมก็เพิ่มส่วนใหญ่เป็นการ
 ประยุกต์ เช่น การพัฒนาชุมชนและการพัฒนาคุณภาพของประชากรไทย ของสัญญา
 สัญญาวิวัฒน์ หรือหนังสือแปลของ เทพมงคล เทวกุล เรื่องการศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์
 นักเขียนหน้าใหม่ คานาสังคมวิทยาทั่วไปช่วงนี้มีเช่น สุพิศราสุภาพ อานนท์ อภาภิรมย์
 บรรพต วีระสัย สุเทพ สุนทร เกสัช เป็นต้น

ช่วง 2515-2519 มีหนังสือสังคมนิยมเพิ่มจากช่วงก่อนมากกว่า 2
 เท่าตัว คือ มี 45 เล่ม มีหนังสือใหม่เกิดขึ้น 2 ประเภท คือ วิจัยและสถิติ 2
 เล่ม ประเภททฤษฎีสังคมนิยม 1 เล่ม สังคมนิยมทั่วไปเพิ่มมากตามเคย
 หนังสือทฤษฎีเป็นของ สนิท สมักรการ (เป็นนักมานุษยวิทยาโดยการศึกษา) เรื่อง
 วิธีการศึกษาสังคมนิยมกับคิวแมบสำหรับศึกษาสังคมนิยมไทย ส่วนคำราทาเกี่ยวกับระเบียบ
 วิธีวิจัยสังคมนิยมเป็นของ อำนวยวิทย์ ชวงษ์ สถิติสำหรับนักสังคมนิยม เป็น
 วิษั พิฆาตนิย การมีหนังสือสังคมนิยมทั่วไปเพิ่มมากขึ้นแสดงถึงความแพร่หลายของ
 วิชาสังคมนิยมในสถาบันการศึกษาในประเทศไทย เป็นที่น่าสังเกตว่าในหมู่นักเขียน
 สังคมนิยมทั่วไปช่วงนี้ เป็นนักครุศาสตร์มาก เช่น สุพล วุฒิสัย สุธสมาน วงศ์สวรรค์
 บุญปั้น ชัยสุโรจน์ สถิตย์ วังศ์สวรรค์ เป็นต้น

ช่วงสุดท้ายที่จะกล่าวถึง คือ ช่วง 2520-2524 เป็นช่วงที่มีสังคมวิทยา
มากที่สุดช่วงที่ผ่านมา คือ มีถึง 95 เล่ม และมีทุกประเภทหรือแขนงของสังคมวิทยา
ประเภททั่วไปยังคงรักษาค่าแห่งมากที่สุดไว้ ทำนองเดียวกันมีการจัดระเบียบทาง
สังคม แขนงที่เพิ่มมากที่สุด คือ จิตวิทยาสังคม จากช่วงก่อนที่ไม่มีเลยมาเป็น 17
เล่ม ครูเขียนสังคมวิทยามากเช่นเดียวกับช่วงก่อน นักเขียนเศรษฐศาสตร์หรือนักการ
ศึกษาศาสตร์หน้าใหม่ในช่วงนี้มี เช่น สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ ทองปลิว ชมนัน
เพิ่มศักดิ์ สุวรรณประเทศ ณรงค์ เส็งประชา สุวรรณ เหมรนิล สุธรรม ฉาคะสิงห์
อภิลักษณ์ ตันประยูร เป็นต้น ในทำนองเดียวกัน ครูก็เขียนตำราจิตวิทยาสังคมกัน
มากหรือเกือบทั้งหมด หนังสือทฤษฎี 3 เล่ม เป็นของ จำนงค์ อภิวิพนธ์พิ
(นักสังคมศาสตร์) สุนทรีย์ ศิลพิพัฒน์ และวอง เบงจัว ยอดกำเนินและคณะ

ตารางที่ 2 วิวัฒนาการหนังสือสังคมวิทยาแยกตามระยะเวลาแขนงวิชา

แขนงวิชา	วิจัย สถิติ	ทฤษฎี	จิตวิทยา สังคม	การจัด ระเบียบ ทางสังคม	ประชา- กร	ทั่วไป	รวม
ก่อน 2480	--	--	--	--			
2480-2484							
2485-2489				1			1
2490-2494				1		1	2
2495-2499				--		7	7
2500-2504				1		5	6
2505-2509			2	3	1	7	12
2510-2514			3	7	1	9	20
2515-2519	2	1	--	14	--	27	45
2520-2524	8	3	17	29	7	31	95
2525-	--	--	2	3	--	--	5
รวม	10	4	24	58	9	88	193

สรุปจากการางที่ 2 จะเห็นว่า หนังสือสังคมวิทยาที่มีมากสองประเภท คือ สังคมวิทยาทั่วไป และการจัดระเบียบทางสังคม ประเภทที่น้อยที่สุดก็คือ หนังสือทฤษฎีการ เพิ่มของหนังสือสังคมวิทยาทั่วไปและการจัดระเบียบทางสังคมมี แนวโน้มที่ลดลงและเป็นประเภทที่เกิดก่อน เพราะมีประโยชน์ที่สอวยที่เห็นใคร่ใน การที่ของการจัดระเบียบและเป็นความรู้พื้นฐานของวิชานี้ ในกรณีของสังคมวิทยาทั่วไป นอกจากนั้น แสดงถึงการ เรียกร้องต้องการ (demand) ในความรู้ด้านนี้ด้วย กลุ่ม คนที่เรียกร้องต้องการมาก คือ ครู นักการศึกษาศาสตร์ เพราะมีครูเป็นนักเขียน สังคมวิทยาสองแขนงนี้เป็นจำนวนมาก ซอน่าสิ่ง เกิดอีกประการหนึ่ง คือ บังสังคม- วิทยาได้รับความสนใจมากขึ้น ทั้งนี้ เป็นทั้งระหว่างประเภทต่าง ๆ และภายใน แต่ละประเภทด้วย โดยเฉพาะในแขนงการจัดระเบียบทางสังคม จะเห็นว่าใน ช่วงแรก ๆ หนังสือแขนงนี้เป็นอาชญาวิทยาเท่านั้น กรณีในช่วง 2520-2524 จะมีหนังสือเฉพาะด้านนี้มากขึ้น ไม่เพียงแต่มีอาชญาวิทยาอย่าง เดียว เช่นสมัยก่อน หนังสือเฉพาะด้านของแขนงนี้ในยุคปัจจุบันมี เช่น การพัฒนาชุมชน ปัญหาสังคม สังคมวิทยาการเมือง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม สังคมวิทยาชนบท สังคมวิทยา เมือง สังคมวิทยาการศึกษา สังคมวิทยาศาสนา สังคมวิทยาคานอาชีพ สังคมวิทยา สำหรับพยาบาล สังคมวิทยาของการบริหารธุรกิจ เป็นต้น ในแง่หนึ่ง การมีหนังสือ เฉพาะด้านมากขึ้นเช่นนี้ เป็นทาสแสดงความสำเร็จก้าวหน้าของสังคมวิทยาโคทาง หนึ่ง¹

วารสารสังคมวิทยาหรือสังคมศาสตร์ การเพิ่มขึ้นของวารสารอาจเป็น ทั่ววิวิฒนาการของสังคมวิทยาโคอีกทางหนึ่ง เท่าที่พอจะหาหลักฐานโคปรากฏว่า วารสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมวิทยา (ส่วนใหญ่มีชื่อวารสารสังคมศาสตร์ หรือวารสาร สังคมศาสตร์-มนุษยศาสตร์ หรือชื่อสอวบบัน เช่น วารสารพัฒนาบริหารศาสตร์ วารสารธรรมศาสตร์ เป็นต้น) ในระยะแรกมีน้อย วารสารฉบับแรก คือวารสาร สังคมศาสตร์ของคณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เริ่มกิจการตั้งแต่ 2504

¹ ดูรายชื่อหนังสือในภาคผนวก

ฉบับก่อนมา เริ่มกิจการตั้งแต่ 2506 คือ วารสารสังคมศาสตร์ปริทรรศน์ ของสมาคม
สังคมศาสตร์ (วารสารนี้เคยยกเลิกไปเมื่อ 2519) แต่ในปัจจุบันเกือบทุกมหาวิทยาลัย
หรือเกือบทุกคณะ วิชาของแต่ละมหาวิทยาลัยจะมีวารสารของตน ดังนั้นจึงมีวารสาร
อยู่เป็นจำนวนมากในปัจจุบัน ซึ่งแสดงถึงความสนใจของชนทั่วไป ความแพร่หลาย
ของวิชาและความเจริญก้าวหน้าของสังคมวิทยาในประเทศไทยอีกด้านหนึ่ง ¹

วิวัฒนาการงานเนื้อหาสาระ

เพื่อจะทราบวิวัฒนาการงานเนื้อหาสาระของหนังสือสังคมวิทยา นั้น
จำเป็นต้องเปรียบเทียบหนังสือประเภทหรือแขนงวิชาเดียวกัน ในด้านความกว้างและ
ความลึกและควรต้องเปรียบเทียบเป็น 3 ระยะเป็นอย่างน้อย คือ หนังสือยุคเก่า
หนังสือยุคกลาง และหนังสือยุคใหม่หรือปัจจุบัน โดยยุคแรกควร เป็นหนังสือที่พิมพ์
เผยแพร่ในช่วง 2490-2494 เพราะเป็นช่วงแรกที่มีหนังสือสังคมวิทยาที่คนไทย
เขียนเป็นครั้งแรก ยุคกลาง คือ 2505-2509 เพราะเป็นช่วงกึ่งกลางระหว่าง
ยุคเก่ากับยุคใหม่และ เป็นช่วงที่มีการตั้งภาควิชาสังคมวิทยาขึ้นมาในมหาวิทยาลัยบาง
แล้ว ส่วนยุคใหม่ก็ถือเอาหนังสือสังคมวิทยาที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วง 2520-2524
เพราะปี 2525 ยังไม่เสร็จสิ้นและช่วงนี้เป็นช่วงเวลาที่ไกล เคียงกับปัจจุบันมาก
ที่สุด หากถือตามเกณฑ์การเปรียบเทียบเช่นนี้แล้ว ก็จะมีหนังสือสังคมวิทยาเพียง
สองแขนงเท่านั้น ใหญ่เปรียบเทียบได้ คือ แขนงวิชาจักระเบียบทางสังคมกับแขนง
วิชาทั่วไป เพื่อให้เหมาะสมกับหนักระบายที่จำกัด จะขอเปรียบเทียบหนังสือ
เพียงแขนงเดียว คือ แขนงสังคมวิทยาทั่วไป

ในการเปรียบเทียบหนังสือสังคมวิทยาทั่วไปนั้น ใฝ่พยายามคัดเลือก
หนังสือที่เขียนโดยนักสังคมวิทยาที่ไ้รับการฝึกฝนมาโดยตรงและนาน เพื่อจะไ้มี
น้ำหนักที่เทียบกัน ดังนั้น ยุคแรกจะไ้หนังสือของ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ (2492)
ยุคกลางจะไ้ของ เกษม อุทยานิน (2505) และยุคปัจจุบันจะไ้ของ สัญญา
สัญญาวิวัฒน์ (2523) ² ในการเลือกหนังสือของผู้นิพนธ์เองเล่มหนึ่งมา เป็นตัวแทน

¹ ดูรายชื่อวารสารในภาคผนวก

² หนังสือที่กล่าวถึงเล่มนี้ในหนังสือสังคมวิทยา ฉบับที่ 10 หน้า 107-108

ของหนังสือยุคปัจจุบันนั้น เป็นความจำเป็น เนื่องจากไม่มีหนังสือสังคมวิทยาทั่วไป
ในช่วงนี้ที่มีผู้เขียนเป็นนักสังคมวิทยา (โดยการศึกษาล่าเรียนมาโดยตรง) ใด
สักที จะพยายามวางตัวเป็นกลางในมากที่สุด เพราะไต่กระหนักในขอเท็จจริงนี้แล้ว

ความกว้าง

การพิจารณาคำความกว้างในเนื้อหาของหนังสือนั้น จะพิจารณา
หัวข้อหรือบทต่าง ๆ ที่หนังสือแต่ละเล่มไต่บรรจุไว้ในสารบัญและในเล่ม ดังนี้จะถือ
หลักว่า หนังสือสังคมวิทยาทั่วไปยังมีขอบเขตกว้างขวาง (structural
differentiation) เท่าใดก็ยิ่งดี เพราะหนังสือประเภทนี้เป่าใช้ในการ
แนะนำ ^{๒๒} ^{๒๒} ใญ่อ่านไต่กรจุกิจวิชาและเป็นการปูพื้นฐานสำหรับการศึกษาเรื่อง เฉพาะใน
ชั้นสูงต่อไป ความกว้างจึง เป็นของจำเป็นประการหนึ่ง

หนังสือของ ดร. วิบูล เป่าออกเป็น 12 บท บทที่ 1 เป็นการชี้แจงความ
หมายของสังคมวิทยาและความสัมพันธ์กับวิชาอื่น บทที่ 2 กล่าวถึงความมุ่งหมาย
ปัญหา และวิธีในการศึกษาสังคมวิทยา คำว่าปัญหาในบทนี้หมายถึง เรื่องหรือขอบข่าย
การศึกษาสังคมวิทยานั้นเอง ส่วนคำว่าวิธีการในการศึกษาสังคมวิทยาก็หมายถึง
ระเบียบวิธีวิจัยในภาษาปัจจุบัน ไม่ใช่วิธีการศึกษาสังคมวิทยาตามตัวอักษรที่ปรากฏ
บทที่ 3 สภาทรอบครวัอธิบายสถาบันทรอบครวัว่ามีชนิด และรูปแบบบทที่ 4
วัฒนธรรมและความวิวัฒนของสังคม บรรยายความหมายของวัฒนธรรม องค์ประกอบ
ของวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม และสังคมมนุษย์ บทที่ 5 พฤติกรรม
ร่วมกันบางอย่าง (collective behavior) พรรณาคความหมายประเภทและ
ลักษณะของพฤติกรรมรวมหมู่ (ตามภาษาที่ใช้ในปัจจุบัน) แต่ละอย่าง บทที่ 6 ปัญหา
เรื่อง การศาสนา ถ้าเป็นภาษาปัจจุบัน บทนี้ ถัดสถาบันศาสนานั้นเอง โดยกล่าวถึง
พุทธศาสนาด้วย บทที่ 7 สังคม-การเมือง ตามภาษาปัจจุบัน บทนี้คือ สถาบันการ
เมือง แก่เขียนเหมือนนิวารัฐศาสตร์ ไม่ค่อยไต่กล่าวถึงอิทธิพลของการ เมืองที่มีถ่อ
ความสัมพันธ์ทางสังคม หรืออิทธิพลของสังคมที่มีถ่อรูปแบบของการ เมือง บทที่ 8

สังคม-เศรษฐกิจ คือ สถาบันเศรษฐกิจตามภาษาปัจจุบัน แต่อธิบายเหมือนวิชา
 เศรษฐศาสตร์ ไม่ใช่เศรษฐกิจในชีวิตสังคมดังที่ควรจะเป็น บทที่ 9 พลเมืองกับ
 ทรัพย์สินในดินสินโนน้ำ กล่าวถึงประชากรศาสตร์อย่างสั้น ๆ และแสดงความสัมพันธ์
 ระหว่างประชากรกับทรัพยากรธรรมชาติในสังคม บทที่ 10 สุขภาพของประชากร
 บทนี้คือสถาบันอนามัยและสาธารณสุข ในภาษาปัจจุบัน บทที่ 11 ปัญหาความแตก
 ต่างของสภาพชีวิตในเมืองและชนบท พรรณาสภาพชีวิตของคนเมืองและชนบท บทที่
 12 บทสุดท้ายเรื่อง สังคมพิการ (social disorganization) ซึ่งเป็น
 คำที่ปัจจุบันเลิกใช้แล้ว เพราะคำนี้แสดงถึงความชั่วช้า ไม่ใช่ไม่งามของสภาพสังคม
 อย่างหนึ่งมากเกินไป ซึ่งความจริงมีได้เป็นเช่นนั้น ปัจจุบันเราใช้การเสีาระเบียบ
 แทน ตามภาษาปัจจุบันบทนี้ คือ ปัญหาสังคม

กล่าวได้ว่า หนังสือสังคมวิทยาของ ดร. วิบูล มีความกว้างพอควรที่เกี่ยว
 ครอบคลุมนิยามศัพท์ให้ทราบว่าสังคมวิทยาทำอะไร ต่างกับวิชาอื่นอย่างไร มีวิธีการ
 ศึกษาสังคมอย่างไร เนื้อหาสาระของสังคมวิทยาประกอบด้วยสภาพสถิตยของสังคม
 โดยกล่าวถึงองค์การทางสังคมและสถาบันทางสังคมบางอย่าง และสภาพพลวัต
 (dynamic) ของสังคม เช่น ความวิวัฒน์ของสังคม (การเปลี่ยนแปลงทางสังคม
 และวัฒนธรรมตามทัศนะสมัยใหม่) สภาพปกติและสภาพไม่ปกติของสังคม เช่น
 พฤติกรรมรวมหมู่และการเสีาระเบียบทางสังคม สิ่งที่ไม่น่าพอใจของหนังสือนี้
 (แต่ก็น่าเห็นใจสำหรับหนังสือเล่มแรกที่เป็นภาษาไทย โดยคนไทย) คือ ความไม่
 ประสานกันระหว่างหัวข้อต่าง ๆ ดูเหมือนจะเป็นทำนองคิดสิ่งใดใดก็เขียนไป จึงมัก
 จะโลกไปไกลมาระหว่างหัวข้อต่าง ๆ แทนที่จะรวมเรื่องประเภทเดียวกันไว้ด้วยกัน
 แทนแง่ของความกว้างขวางของวิชา นับว่าหนังสือเล่มนี้อยู่ในเกณฑ์ดี แต่ความถี่
 จะตองจำกัดเวลาให้อยู่ในสมัยโบราณหรือยุคก่อนเท่านั้น ในแง่ความลึกจะรวไว้ทุก
 รวมกับเล่มอื่นในหัวข้อต่อไป

สำหรับหนังสือของอาจารย์ เกษม อุทยานิน เป็นหนังสือที่มุ่งกล่าวถึง เฉพาะสถาบันสังคม (หรือสังคมสถาบันตามภาษาของท่าน) ไม่ไ้คลุมเครือครอบคลุมทุกแขนงของสังคมวิทยา ทั้งนี้ จึงต้องพิจารณาเฉพาะแขนงนี้ของสังคมวิทยา หนังสือเล่มนี้ (น่าจะเชื่อว่า สถาบันสังคมมากกว่าจะเชื่อสังคมวิทยา) ประกอบด้วย 3 ภาค ภาคแรกมี 4 ส่วน (บท) ภาคที่ 2 มี 6 ส่วน และภาคสุดท้ายมี 4 ส่วน ภาคแรกเป็นความนำกล่าวถึง ระเบียบของสังคมความเป็นมาของสังคม ส่วนประกอบของสังคมสถาบัน และลักษณะทั่วไปของสังคมสถาบัน ภาคที่สอง เป็นเรื่องสภาพแวดล้อมของสถาบันท่านให้ชื่อว่า จุดภาวะแห่งสังคมสถาบัน กล่าวถึง ธรรมชาติ หรือธรรมชาติทางกายภาพ (physical nature) ชีวธรรมชาติหรือสิ่งแวดลอมที่เป็นสิ่งมีชีวิต (biological nature) เรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ (บทนำแล้วกล่าวรายละเอียดเกี่ยวกับ) เชื้อชาติ จิตใจ วัฒนธรรม และอารยธรรมของมนุษย์ ภาคสุดท้ายจึงกล่าวถึงสถาบันต่าง ๆ ซึ่งเป็นงานที่ยังไม่เสร็จสิ้น กล่าวไว้อย่างสามสถาบันเท่านั้น โดยสองส่วน (บท) แรก เป็นเรื่องสถาบันครอบครัว ส่วนที่สามสถาบันเศรษฐกิจ และส่วนที่เป็นสถาบันการศึกษา ซึ่งยังขาดอีกหลายสถาบันตามความรูสังคมวิทยาปัจจุบัน ซึ่งผู้เขียนก็ตระหนักดี พร้อมทั้งใคร่แสดงความปรารถนาเอาใจ (จนบัดนี้ ท่านใดสนใจก็ไปแสวงหาโดยไม่ทันใจหากตามความปรารถนาใจ)

หนังสือเล่มนี้หากถือ เป็นหนังสือสังคมวิทยาเบื้องต้น หรือสังคมวิทยาทั่วไป ก็คงบอกว่ามีควมกว้างไม่พอ แต่หากพิจารณาเฉพาะเรื่องสถาบันสังคม ก็นับได้ว่ามีปริทรรศน์ทางสังคมวิทยาที่กว้างขวางที่เกี่ยว แม้จะยังกล่าวถึงสถาบันสังคมไม่กี่สถาบันก็ตาม เท่าที่โลกกล่าวไว้ก็เป็นการปูพื้นฐานไว้อย่างดี นอกจากนั้น พอลถึงความประสานสอดคล้องกันของหัวเรื่องก็ไม่อาจหาที่ติได้ ความจริงสภาพที่จำกัดก็เรื่องไว้ก็บังคับอยู่ในตัวอยู่แล้ว จึงไม่อาจโทษไปโลกมาเหมือนของ ดร. วิบูล ธรรมวิทย์ (ความ

จริงสองท่านนี้เคยร่วมกันเขียนหนังสือสังคมวิทยา¹ แต่ไม่แพร่หลายเท่าที่ที่แต่ละท่านแยกกันเขียน) แต่ละหัวเรื่องเขียนไต่พรรณนาไว้อย่างละเอียดละออดีมาก เป็นแบบอย่างไคแมสำหรับนักสังคมวิทยาสมัยปัจจุบัน กล่าวโดยสรุป ในแง่กว้างหนังสือเล่มนี้ค่อนข้างอ่อน แต่มีความคึกในแง่ลึก ซึ่งจะไต่ขยายความต่อไป

หนังสือเล่มสุดท้ายของสัญญา สัญญาวิวัฒน์ นักสังคมวิทยาโดยการศึกษาระดับปริญญาโทอีกคนหนึ่ง หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยเรื่องราว 18 บท บทที่ 1-3 เป็นการแนะนำให้รู้จักสังคมวิทยา ตั้งแต่ว่าทำไมถึงต้องถามว่า สังคมวิทยาทำอะไร มีความเป็นมาอย่างไร สังคมวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ แนวความคิดพื้นฐานมีอะไรบ้าง ตั้งแต่ว่าบทที่ 4 เป็นต้นไปเป็นการให้ความรู้ สังคมวิทยาโดยลำดับตามอายุสมัยของมนุษย์ บทที่ 4 เริ่มด้วยข้อความเกี่ยวกับคนกับสภาพแวดล้อมทั้งสังคมในฐานะที่คนเป็นสมาชิกอยู่ บทที่ 5 บรรยายชีวิตสังคมในวัยเด็กว่าเกี่ยวข้องกับอะไร อย่างไร ภายใต้หัวเรื่องว่า การเรียนรู้อย่างมีแบบสังคม หรือการชักเถลาทางสังคม (socialization) บทที่ 6 อธิบายลักษณะสำคัญของสถาบันสังคมโดยใช่ว่าอย่างภาษาของมนุษย์ ตามด้วยบทที่ 7 ว่าด้วยสถาบันครอบครัว แล้วกล่าวถึงการจัดระเบียบทางสังคมหรือองค์การทางสังคม เริ่มด้วยชุมชน (บทที่ 8) การจักขวงชั้น (บทที่ 9-10) การควบคุมทางสังคม โดยอาศัยสถาบันสังคมตามการศึกษาเป็นตัวอย่าง (บทที่ 11) องค์การแบบราชการ (bureaucracy) ซึ่งเป็นประเภทหนึ่งในหลายประเภทขององค์การทางสังคมประเภทสหจร (association)

---

¹ วิบูล ธรรมวิทย์ และ เกษม อุทยานิน , สังคมวิทยา พระนคร : โรงพิมพ์ไทยบริการ, 2499.

(บทที่ 12) แฉกต่างดังกลุ่มคนหนุ่มสาว ซึ่งเป็นกลุ่มสังคม (social group)
 แบบหนึ่ง (บทที่ 13) สำหรับบทที่ 14 หันกลับมากด่าถึงสถาบันสังคมอีกครั้งหนึ่ง
 กราวนี้กล่าวถึงสถาบันเศรษฐกิจการทำงานและไม่ทำงานของมนุษย์ บทที่ 15 อธิบาย
 เป็นการพรรณาสถาบันการเมือง บทที่ 16 พดคติกรรมเบี่ยงเบน ซึ่งเป็นเรื่องหนึ่ง
 ของปัญหาสังคม บทที่ 17 การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและบทสุดท้าย กล่าวถึงชีวิต
 คนก่อนแก่ชราเจ็บป่วยและตาย

มองในคานความกว้างของขอบข่ายเนื้อหา ต้องกล่าวว่าหนังสือเล่มนี้
 ครอบคลุมเนื้อหาไว้มาก เริ่มด้วยการแสวงหาเห็นว่า สังคมวิทยาคืออะไร เป็น
 วิทยาศาสตร์อย่างไร เกี่ยวพันกับสังคมศาสตร์สาขาอื่นอย่างไร ในความรู้อีก
 กับสังคมมนุษย์ทั่วไป หลักการศึกษาสังคมและหลักการที่ศึกษาเรื่องต่าง ๆ ใน
 สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสังคม วัฒนธรรมและการก่อเนื่องของวัฒนธรรม
 ความกระบวนการณ์เกิดทางสังคม สภาพหนึ่งของสังคมที่ประกอบด้วยการ
 สังคมแบบต่าง ๆ และกระบวนการประเพณีปฏิบัติที่เรียกว่า สถาบันสังคม สภาพ
 พลวัตของสังคมเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการทางสังคม เช่น
 การซึกเกิดทางสังคม สภาพปกติและสภาพผิดปกติชั่วคราว หรือปัญหาสังคม เช่น
 พดคติกรรมเบี่ยงเบน และความหมกมุ่นไปของสมาชิกสังคมในเบบหายสุดท้าย สรุปว่า
 หนังสือเล่มนี้มีความกว้างขวางก็ หัวข้อต่าง ๆ ก็ประสานสอดคล้องกันด้วยการพรรณนา
 ความอ่ายอัยของถนน หากจะรู้สึกว่ามีทางไกลไปไกลมาบาง เพราะไม่ได้พูดถึงองค์การ
 สังคมเสียหมดหนึ่ง พุ่ถึงสถาบันสังคมเสียอีกหมดหนึ่ง ก็เป็นเพราะแนวการเสนอ
 เรื่องตามอายุอัยของมนุษย์บังคับ ข้อเสียอาจกล่าวได้ว่าอยู่ที่ตัวอย่างต่างประเทศต่าง
 สังคมมากกว่าสังคมไทย เป็นเพราะอาศัยเอกสารต่างประเทศเป็นแนว และเพราะ
 ความรู้ประสบการณ์สังคมไทยของผู้นเขียนน้อยนั่นเอง ซึ่งมีทางจะปรับปรุงได้

ความลึก

นับได้ว่า หนังสือสามเล่มที่ยกตัวอย่างมา มีความลึกพอควร และอาจมอง
ในแง่วิวัฒนาการได้ในแง่ที่ว่า เล่มแรกมีความกว้างมาก แต่มีความลึกน้อยไปข้าง
แต่ก็พอเป็นพื้นฐานให้เข้าใจสังคมไทยพอควร ที่ว่าเล่มแรกมีความลึกน้อยควย เหตุผล
หลายอย่าง เช่น ไม่ไคแยกแยะให้เห็นเด่นชัดว่า สภาพสังคมของมนุษย์มีทั้งส่วนที่
อยู่นิ่ง และส่วนที่เคลื่อนไหว สภาพที่ปกติและผิดปกติ ไม่ไคให้ความกระจ่างเกี่ยว
กับองค์กร สังคม สถาบันสังคม และวิธีการศึกษา เป็นคน ซึ่งก็เข้าใจไคเพราะ
เป็นหนังสือตำราสังคมวิทยาเล่มแรก ความรู้สังคมวิทยาสสมัยนั้นยังสับสน ไม่ลง
รูปปรอมมากเท่าปัจจุบัน ตำราที่ผู้เขียนก็ไคยังเป็นรุ่นเก่า สมัยที่ ดร. วิบูล
ผู้เขียนตำราเล่มแรกนี้ไปศึกษานั้น สังคมวิทยาในสหรัฐกำลังอยู่ระยะพัฒนาตัว
อย่างมาก นักศึกษาสมัยนั้น โภยเฉพาะนักศึกษาชาวต่างประเทศ เช่น ดร. วิบูล
คงยังคลุมเครือ สันสนอยู่พอควรที่เกี่ยว เมื่อตัดสินใจจะเขียนหนังสือแบบกว้าง
ปูพื้นฐานอย่างหนังสือเล่มนี้ จึงขาดความต่อเนื่องและขาดความลึกคังที่ปรากฏ

ฝึกกับหนังสือของอาจารย์ เกษม อุทยานิน ท่านตัดสินใจถูกที่เจาะลึก
เพียงเรื่องเดียว ก็ สถาบันสังคม ท่านแสดงให้เห็นว่า ท่านศึกษาสังคมจากสถาบัน
สังคมในแง่สังคมวิทยาไคลึกและแนบ (ควย เนื้อหา) นอกจากนั้น อาจารย์เกษมไค
เปรียบนักเขียนทั้งสามอย่าง เห็นไคชัดในแง่ของภาษาไทยที่ไคและตัวอย่างชีวิตคน
ไทย เพราะภาษาที่ท่านไคนั้นสวย เรียบและตรง ตัวอย่างที่ยกประกอบคำอธิบาย
ก็เหมาะสมเห็นจริง เห็นจริง เพราะเป็นตัวอย่างไทย ไคตัว แปะแต่กฎหมายไคสามารถ
ยกมาครามาเทียบเคียงกับหลักสังคมวิทยาไค ในแง่ความลึกจึงหาที่ไคท่านไคยาก แต่
หนังสือเล่มนี้จะต้องพึ่ง เนื้อหาจากหนังสืออื่นหากจะต้องการความกว้างของสังคมวิทยา
หาไคจะคิดว้า (อย่างที่ผู้วิจัยคิดสมัยเรียนสังคมวิทยากับท่าน เมื่อ พ.ศ. 2500)
สังคมวิทยา เป็นวิชาที่ศึกษา เกี่ยวกับสถาบันสังคมเท่านั้น

หนังสือสังคมวิทยาของ สัจญา สัจญาวิวัฒน์ ไก่เปรียบเล่มอื่นในเงื่อนไขเวลา เพราะเขียนทีหลัง จึงมีความกว้างและความลึก กว้างเท่า ๆ หรือมากกว่าของ กร. วิบูล และ ลีเกา ๆ หรือลึกกว่าของ อาจารย์ เกษม แต่มีจุดอ่อนที่ภาษาไม่ถี่ถ้วนอย่างไทยน้อยและอิงฝรั่งมากเกินไป กล่าวได้ว่า มีความกว้างและความลึกในเนื้อหา แสดงถึงวิวัฒนาการการทวนหาของสังคมวิทยาในยุคปัจจุบัน หนังสือเล่มนี้มีคำอธิบายศัพท์สังคมวิทยาหลาย 1. ช่วยให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จะดียิ่งขึ้นไปอีกหากปรับปรุงภาษา เพิ่มคำอธิบายที่เป็นไทย ๆ ทำให้เป็นของไทยอย่างแท้จริง

ขอความสรุป: สภาพปัจจุบันของสังคมวิทยา

ขอความสรุป

จากที่โลกกล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า โครงการศึกษาเรื่องวิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์บรรลุเป้าหมาย 5 ประการที่โลกตั้งไว้แก่ตนเอง สำหรับตอนนี้จะกล่าวถึง เป้าหมาย 4 ประการแรกเสียก่อน ส่วนเป้าหมายสุดท้ายได้นำมากล่าวในตอนถัดจากนี้ไป

สังคมวิทยาเริ่มเข้าสู่อสังกมไทยตั้งแต่เมื่อใด คำตอบนี้ได้ว่า สังคมวิทยาในนามของอาชญาวิทยา ซึ่งอันที่จริงเป็นส่วนหนึ่งของสังคมวิทยาทั้งหมด ได้เริ่มเข้าสู่ประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. 2478 เมื่อมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์โดยสมัยที่เป็นมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมืองได้เปิดสอนปริญญาโท 4 สาขา คือ สาขานิติศาสตร์

¹ หนังสือสังคมวิทยาทั่วไปอีกเล่มหนึ่งที่มีคำอธิบายศัพท์เหมือนกัน ก็คือหนังสือของ กร. ประสาท หดักศิลา.

สาขาวิชาศาสตร์ และสาขาการทูต โดยปรากฏว่า 2 สาขาแรกระบุไว้ในหลักสูตร
ให้นักศึกษาคอง เรียนวิชาอาชญาวิทยา เป็นวิชาบังคับวิชาหนึ่ง อาชญาวิทยาจึง เป็น
แขนงวิชาหรือรายวิชาแรกของสังคมวิทยาที่เขาผู้สังคมไทย และเขามาในระดับ
ปริญญาโท ในแง่นี้ สังคมวิทยาจึงมีจุดเริ่มต้นในระดับปริญญาโท หรือปริญญาชั้นสูง
ก่อน แล้วจึงแพร่หลายไปในระดับต่ำกว่า และมีความสมบูรณ์ทั้งสาขาสังคมวิทยา
ในภายหลัง

สถาบันโลก เป็นสถาบันการศึกษาแรกที่เปิดสอนวิชานี้ ก็ตอบได้จาก
โครงการศึกษาที่ว่า มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการ เมืองหากถือว่าอาชญาวิทยา
เป็นตัวแทนของสังคมวิทยา แต่หากจะถือเอาสังคมวิทยาโดยสมบูรณ์ คือ มีหลาย
แขนงวิชาของสังคมวิทยา เช่น ทฤษฎี องค์การสังคมรวมทั้งอาชญาวิทยา ระเบียบ
วิธีวิจัยและสถิติ ประชากรศาสตร์ และจิตวิทยาสังคม กว้างไกล ก็ควรต้องนับ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นแห่งแรกที่เปิดสอนสังคมวิทยาในประเทศไทย โดย เริ่ม
ตั้งแต่ 2491 นับจากคณะรัฐศาสตร์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กลับฟื้นคืนชีพขึ้น
มาในสถาบันนี้ อีกครั้งหนึ่งภายหลังจากเลิกราไปเสียประมาณ 15 ปี

ใครในสังคมไทย เป็นนักสังคมวิทยาไทยคนแรกและคนแรก ๆ โครงการ
การศึกษาเรื่องนี้ โฉมแสงให้เห็นว่า ศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน นับเป็นนัก
สังคมวิทยาไทยคนแรก โดยใครก็ศึกษาวิชาสังคมศาสตร์ในระดับอนุปริญญาจาก
สหรัฐอเมริกา โดยเริ่มศึกษาวิชานี้ตั้งแต่ 2479 กลับเมืองไทย 2482 แทนคนที่
มีการศึกษาสูงกว่า คือจบปริญญาเอกทางสังคมวิทยาเป็นคนแรก คือ ดร. วิบูล
ธรรมวิทย์ (นายเชง กัม เจริญสุข) หลังจากนั้น นักสังคมวิทยาส่วนใหญ่เป็นศิษย์
ของท่านทั้งสองและนักสังคมวิทยารุ่นต่อ ๆ มา เช่น พลตรี ดร. บัญชา มินทรชินทร์
ศิริ สมบัติศิริ นักสังคมสาขารุ่นหลังที่เป็นศิษย์ของศาสตราจารย์ เกษม และดร. วิบูล
ที่สำคัญ คือพระมหานวม กฤษณะ โน และดร. ประสาท หลักศิลา ซึ่งนับเป็นนักสังคม
วิทยารุ่นแรก ๆ มีนักสังคมวิทยาไทยที่ศึกษาสังคมวิทยาด้วยตนเอง หรือไม่สำเร็จ

การศึกษาจากมหาวิทยาลัยโค คนหนึ่งคือ ซุนประเสริฐศุภมากร ที่ตั้งเขียนคำราและ
ทำการสอนสังคมิถยาร ะคัมมหาวิทยาลัยดวย

สังคมิถยามีพัฒนาการแพร่กระจายไปตามสถาบันการศึกษาต่าง ๆ อย่างไร

สังคมิถยารเริ่มที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และกรมการเมืองในระคับปริญญโท แรกที่
เกี่ยวเป็นเพียงรายวิชาเกี่ยว คืออาชญาวิทยา ต่อมาภายหลังเพิ่มรายวิชาอื่นหลาย
วิชา จนกระทั่งถึงระคับปริญญโท โดยคัวอย่างคู้สำเร็จปริญญโททางสังคมิถยาร
ในปี 2499 ก็กร.ประสาท หลักคิดา แต่การ เปิดสอนปริญญาศรีและภายหลัง
ถึงระคับปริญญโทค้วย ก็อจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย โดยเริ่มเปิดเป็นแผนกวิชา
สังคมิถยารเมื่อปี 2498 ระยะเวลา เป็นแผนกวิชาสนับสนุนแผนกวิชาอื่นในคณะรัฐศาสตร์
และคณะอื่นในจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย ต่อมาในปี 2506 จึงเปิดหลักสูตร
ปริญญาศรี 4 ปี นลิตบัณฑิตรุ่นแรกเมื่อ 2510 พร้อมกับกรเริ่มหลักสูตรปริญญ
โท และมีคู้สำเร็จปริญญโทรุ่นแรกปีการศึกษา 2511 หลังจากสองมหาวิทยาลัย
หลักนี้แล้ว สังคมิถยารก็ไคแพร่หลายไปตามมหาวิทยาลัยอื่น โดยมี่ปัณฑิตจากสอง
มหาวิทยาลัยและที่รบจากต่างประเทศเป็นอาจารย์ อาจารย์ของสองมหาวิทยาลัยนี้
และคู้อื่นไคช่วยร่างหลักสูตรวางแนวการศึกษา พัฒนาการโดยลำดับ คือ 2489
มหาวิทยาลัยมกุฎราชวิทยาลัย เปิดสอนสังคมิถยาร 2507 ทั้งภาควิชาสังคมิถยาร
(และมานุษยวิทยา) ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2509 มหาวิทยาลัยราชวิทยาลัย
เปิดสอนสังคมิถยาร ส่วนมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒและวิทยาลัยพาฬ(เอกรชน)
เปิดหลักสูตรปริญญาศรีสังคมิถยารในปี 2517 จนถึงปี 2518 มหาวิทยาลัยเกษตร
ศาสตร์ และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ก็จัดตั้งภาควิชาสังคมิถยาร(และมานุษยวิทยา)
นลิตบัณฑิตสังคมิถยารอื่น สังคมิถยารในฐานะสาขาหนึ่งของสังคมิถยาศาสตร์ก็แพร่หลาย
ทั่วไปในสถาบันอุดมศึกษาและสถาบัน ะคัมค้ำกว่าเป็นส่วนใหญ่ นับแต่เริ่มเขามาสอน
เป็นครั้งแรกเมื่อปี 2478 จนถึง 2525 กินเวลาเกือบกึ่งศตวรรษ

สถานภาพปัจจุบันของสังคมวิทยา

สำหรับคำทบทวนวิฤตประสงคขอสุกทหาย เกี่ยวกับสถานภาพปัจจุบันของสังคมวิทยาในสังคมไทยนั้น ผู้วิจัยโครงการนี้คือความจากข้อมูลที่ไคจากการศึกษาประกอบการสังเกต วงการศึกษาคัวไปแลวมี่ความเห็นว่า สังคมวิทยาในปีกรบรอบสองศตวรรษของกรุงรัตนโกสินทร เป็นวิชาการศึกษาที่ไครับการยอมรับคั่นอย่างแพร่หลายในวงวิชาการทกระดับ นัยคั้งแคร์ ระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา วิทยาลัยและมหาวิทยาลัย การที่สังคมวิทยาแพร่ไปถึงระดับมัธยมศึกษาไค่นั้น เป็ เป็นก้าวสำคัญอีกก้าวหนึ่งของพัฒนาการกานการยอมรับวิชานี้ในสังคมไทย เพราะการศึกษาระดับนี้มีนักเรียนปริมาณมาก ทัวคั้งประเทศ กานนี้เริ่มคั้งแคร์ พ.ศ. 2505 เมื่อ ดร. วิจิตรวงศ์ ๗ ป่อมเพชร ¹ และ ดร. ประสาท หลักศิลา ² ค้างไคเขียนแบบเรียนสังคมศึกษาไคกระทรวงศึกษาธิการและออกจำหน่ายไคกับนักเรียนมัธยมทัวไป สำหรับระดับอาชีวศึกษา ซึ่งเป็นการศึกษาที่กว้างขวางไคน้อย แมจะไม่มีหลักสูตรเก็บรูปสอนสังคมวิทยา แคร์ไคมีวิชาสังคมวิทยาเขาไปปรากฏอยู่ในหลักสูตร เช่น กานเกษตรมักจะมีวิชาสังคมวิทยาขอบท ³ กานพานิชการ ⁴ และคานอื่น ๆ

¹ ดร. วิจิตรวงศ์ ๗ ป่อมเพชร, แบบเรียนสังคมศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง สำหรับชั้นมัธยมปลาย กรุงเทพระ: โรงพิมพ์คุรุสภา 2505.

² ดร. ประสาท หลักศิลา, แบบเรียนสังคมศึกษาวิชาหน้าที่พลเมือง สำหรับชั้นมัธยมปลาย กรุงเทพระ: สำนักพิมพ์สื่อการกา 2505

³ ผู้วิจัย เคยเห็นหนังสือสังคมวิทยาแบบพิมพ์เผยแพร่ราวปี 2506 แต่ไม่สามารถกานหาคนขายไคในการวิจัยครั้งนี้ อย่างไรก็ตามก็ไคจากประวัติของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่กล่าวมาข้างคานจะเห็นว่าวิชานี้ไครับการสอนมาคั้งแคร์คานปี 2500

⁴ จากการสัมภาษณ์ ดร. วิจิตรวงศ์ ซึ่งเคยศึกษาอยู่ที่โรงเรียนพานิชการนระนกร เมื่อประมาณ 40 ปีมาแล้ว

สำหรับระดับวิทยาลัยและมหาวิทยาลัยนั้น ปรากฏในปัจจุบันว่ามีวิชาสังคมวิทยา
 เปิดสอนอยู่ทุกแห่ง ไม่ว่าจะของรัฐหรือเอกชน วิทยาลัยครูโดยเฉพาะนั้นมีภาควิชา
 สังคมวิทยาอยู่ในคณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ทั้ง 36 แห่งทั่วไป ใน
 ประเทศ แม้จะไม่ได้อุทิศบัณฑิตทางสังคมวิทยาโดยตรง แต่ก็สอนวิชาจำนวน
 หลายวิชา¹ ในทำนองเดียวกัน วิทยาลัยเอกชนก็ได้สอนวิชาสังคมวิทยาแห่ง
 ละหลายวิชา แห่งหนึ่งคือวิทยาพายัพ จังหวัดเชียงใหม่ ถึงก็มีภาควิชาสังคมวิทยา
 (และมานุษยวิทยา) บัณฑิตศึกษาค้น สำหรับมหาวิทยาลัยของรัฐ หากไม่ได้อุทิศ
 สังคมวิทยาโดยตรง นิสิตนักศึกษา ก็จะคงเรียนวิชาสังคมวิทยาวิชาใดวิชาหนึ่ง
 ทุกคนในฐานะวิชาบังคับ วิชาหนึ่งของสังคมศาสตร์ คามระเบียนของทบวงมหา-
 วิทยาลัย ดังนั้น ในวงการศึกษาก็ไม่เป็นที่สงสัยเลยว่า สังคมวิทยาในปีครบ
 รอบ 200 ปี ของกรุงรัตนโกสินทร์จะเป็นสาขาวิชาหลักอย่างหนึ่งของหลักสูตรการ
 ศึกษาของสังคมไทย

ส่วนในวงการอื่น วงการที่จะนำเอาวิชานี้ไปใช้ประโยชน์นั้น สาขา
 วิชานี้ออกจะยังอ่อนอยู่บ้างทั้งที่อำนาจวิทย์ ชวงษ์ ไกลแล้วไว้ แต่อันที่จริงหน่วย
 งานทั้งของรัฐและเอกชนหลายแห่งและกำลังเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ ที่ใช้ประโยชน์
 จากนักสังคมวิทยา เช่น กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหา
 วิทยาลัย กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
 โรงพยาบาลต่าง ๆ ธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรมใหญ่ ๆ แผนกของสังคมวิทยา
 ที่เป็นที่ยินยอมของวงการผู้ใช้ประโยชน์ ได้แก่ ประชากรศาสตร์ การเปลี่ยนแปลง
 และพัฒนาสังคม สังคมสงเคราะห์ และปัญหาสังคม หากมีนักสังคมวิทยาเพิ่มมาก
 ขึ้นกว่านี้ ออกไปใช้วิชาสังคมวิทยาประยุกต์ให้เกิดประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัย และ

¹ คู่มือหลักสูตรวิทยาลัยครูทั่วไป

ปฏิบัติงาน กล้าพูดกล้าทำใหม่มากกว่าที่เป็นอยู่ วิชาสังคมวิทยาก็มีศักยภาพที่จะ
แพร่หลายกว้างขวางในหมู่ชนไทย ประโยชน์มากยิ่งขึ้นไปอีก

โดยสรุป วิชาสังคมวิทยาในสังคมไทยวันนี้ เป็นวิชาที่แพร่หลาย หยั่ง
รากลึกและมีกิ่งสาขาหนึ่งของสังคมศาสตร์ แพร่หลายและมีผลมากในวงการวิชา
การ แต่ยังคงค่อนข้างอ่อน ในหมู่ชนไทย ประโยชน์ อย่างไรก็ดี วิชานี้มีศักยภาพอีกมาก
ที่รอการพิจารณาไปใช้ประโยชน์ในวงการต่าง ๆ ของสังคมไทย กัง เช่นนี้ประเทศ
ที่เจริญแล้ว ใค้ใช้ประโยชน์ใค้ไว้อย่างก็ยิ่งมานานแล้ว

บรรณานุกรม

ก. ภาษาไทย

- การศึกษาทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2523 แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
- ชูประเสริฐ สุภมาตร์, สังคมวิทยาโดยสรุป กรุงเทพฯ: มิ่งมงคลการพิมพ์
2504
- บัญชา มินทรชินทร์, สังคมศาสตร์ Sociologies สำนัก คลังวิทยา
2497
- บัญชา มินทรชินทร์ และ รจน์ โสคติศิริ, สังคมวิทยา โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2505
- ประสาธต์ หลีกศิลา ปัญหาการปรับตัวในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการคบหาสมาคม วิทยานิพนธ์
2505 ปริญญาเอก คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประสาธต์ หลีกศิลา พัฒนาการทางสังคมของเด็กวัยรุ่น วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท
2499 ทางสังคมวิทยา คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- พระมหา นวม กุศลชโน, สังคมวิทยา กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย
2495
- พิชญ์ สมปอง แนะนำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2524
- วิบูล ธรรมวิทย์, สังคมวิทยา กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย
2492

วิบูล ธรรมวิทย์, อาชญาวิทยา กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2493

วิบูล ธรรมวิทย์ จากหนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ

วิบูล ธรรมวิทย์ และเกษม อุทยานิน สังคมวิทยา พระนคร: โรงพิมพ์บริการ
2499

วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ หนังสืองานศพ
2521

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ "วิจัยปริทรรศน์และแนวโน้มของสังคมไทยประเทศไทย"
2521

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ "สังคมวิทยาปริทรรศน์" ในหนังสือ กสพ. ฐัน 18
2523

สุขุม ศรีชัยรัตน์, ระเบียบราชการและเรื่องที่เกี่ยวข้องบางเรื่องจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2513

หลักสูตรภาควิชาสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2525

อำนวยการวิทย์ ชูวงศ์ "สังคมวิทยาในประเทศไทย" ในหนังสือของสมาคมสังคมศาสตร์
2517 สภาพของสังคมศาสตร์ในประเทศไทย

เอช. เอกต์. อาชญาวิทยา (ไม่มีวันเดือนปีและที่พิมพ์)

๗. อมรประจักษ์

Amara Pongsapich Trende Report on Sociology-Social Anthropology
 1980 in Thailand Submitted to UNESCO, Office of Regional
 Advisor for Social Science in Asia

Durkheim, Emile "Suicide" New York : The Free Press
 1951.

Embree, John F. Thailand-Aloosely Structured Social System,
 Anthropologist

Handbook Chulalongkorn University
 2494

Keyes, Charles F. "Ethnography and Anthropological Interpretation
 1978 in the Study of Thailand" in Eliezer B. Ayal (ed)
Ethnography and Anthropological Interpretation
in the Study of Thailand: Analysis of History,
Economics, History and Political Science
 Athens: Ohio Center for International Studies
 Southeast Asia Program

Rubington Earl and Weinberg Martin S. The Study of Social Problem
 1971 New York Oxford University Press,

The Social Science Association of Thailand, State of Social Sciences
 1974 in Thailand

ภาคผนวก

1. หัวข้อคำถาม

วิวัฒนาการของสังคมวิทยา: หัวข้อคำถาม

ก. เกี่ยวกับคณะฯ และสังคมวิทยา

1. คณะฯ ของท่านมีการสอนสังคมวิทยาหรือไม่
2. สอนตั้งแต่ พ.ศ. ไດ
3. สอนวิชาอะไรบ้าง
4. ใครเป็นคนสอนบ้าง ผู้สอนจบปริญญาสังคมวิทยาหรือไม่
5. วิวัฒนาการของการสอนวิชานี้ตั้งแต่เริ่มแรกจนปัจจุบัน
6. ปัจจุบันมีการสอนวิชาอะไรบ้าง ใครเป็นคนสอน
ขอชื่อรายวิชา ขอชื่ออาจารย์พร้อมวุฒิ

ข. เกี่ยวกับนิสิต

1. จำนวนนิสิตที่เรียนสังคมวิทยาเป็นวิชาเอก
2. จำนวนนิสิตที่เรียนสังคมวิทยาเป็นวิชาโท
3. มีปัญหาทางวิชาการอะไรบ้าง

ค. เกี่ยวกับบัณฑิต

1. ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอะไร

สอน

วิจัย

บริหาร

ธุรกิจการค้า

อื่น ๆ

2. มีปัญหาทางวิชาการ อาชีพ และเรื่องอื่นอะไรบ้าง

ง. เกี่ยวกับอาจารย์

1. นอกจากการสอนแล้ว ทำอะไรอีกบ้าง

วิจัย

ที่ปรึกษา

บริหาร

เขียนบทความ ตำรา

อื่น ๆ

2. มีประชุมทางวิชาการกันบ้างหรือไม่

3. มีปัญหาทางวิชาการอะไรบ้าง

จ. เกี่ยวกับผลงานทางวิชาการของอาจารย์และนิสิตเก่า

1. ใครเขียนตำราอะไรบ้าง

2. ใครทำวิจัย อะไรบ้าง

ฉ. ความสัมพันธ์ระหว่างคณะฯ และมหาวิทยาลัยอื่น

1. อาจารย์ของคณะติดต่อกับอาจารย์สังคมวิทยา มหาวิทยาลัยอื่นในหรือนอกประเทศบ้างหรือไม่ ถ้ามีอะไรบ้าง

2. มีอาจารย์สังคมวิทยาจากมหาวิทยาลัยอื่น ในหรือนอกประเทศมาช่วยงานบ้างหรือไม่ ถ้ามี ใครบ้าง

3. คณะได้รับความช่วยเหลือจากมหาวิทยาลัยอื่น ในหรือนอกประเทศบ้างหรือไม่ ถ้ามี อะไรบ้าง

จ. เกี่ยวกับตำราประกอบการสอน

1. อาจารย์ของคุณะนิยมตำราภาษาไทยของใคร วิชาอะไร
2. อาจารย์ของคุณะนิยมตำราภาษาต่างประเทศของใคร วิชาอะไร

ช. เกี่ยวกับอนาคตของสังคมวิทยาในประเทศไทย

1. ท่านคิดว่าอนาคตของสังคมวิทยาเป็นอย่างไร
มีผู้ทางแจ่มใส
อนาคตพอไปได้
อนาคตไม่แจ่มใสเลย
2. ปัญหาหลักที่ควรต้องแก้ไขเพื่อให้อนาคตแจ่มใสมีอะไรบ้าง ระบุ.....
.....
.....

2. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิทางสังคมวิทยา

รายชื่อผู้จบ Ph.D. สังคมวิทยา

1. คร. วิบูล ธรรมวิทย์
2. คร. บัญชา มินทรชิต
3. คร. ทศยา สุวรรณชัย
4. คร. สัจญา สัจญาวิวัฒน์
5. คร. ไพฑูรย์ เครือแก้ว
6. คร. สถิตย์ นิยมญาติ
7. คร. ระคม เสริมฐิธร
8. คร. อารง สุทธศาสตร์
9. คร. ไพรัตน์ เคชะรินทร์
10. คร. สมศักดิ์ ศรีสันติสุข
11. คร. นรงค์ ศรีสวัสดิ์
12. คร. นรงค์ แกวนิล
13. คร. สุรพล กาญจนจิตรา
14. คร. เสรีน ปุณณะหิตานนท์
15. คร. บุญทัน ดอกไธสง
16. คร. ประจิตร มหาหิง
17. คร. สุเกศินี สุภธีระ
18. คร. สัมฤทธิ์ ขุนเมือง
19. คร. ประสาท หลักศิลา
20. คร. อนันต์ เจียมเจริญ
21. คร. สุภางค์ จันทวานิช
22. คร. อินทิรา ศรีประสิทธิ์
23. คร. บุญสนอง บุญโยทยาน

รายชื่อผู้จบ Ph.D. สังคมวิทยา

24. คร.พรชัย บุญสกล
25. คร.ชาลิต ศิริภิญโญ
26. ศาสตราจารย์ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (Ph.D.Candidate)
27. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุวิชัย หวันแก้ว (Ph.D.Candidate)

แผนประชากรศาสตร์

28. คร.วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ
29. คร.นิพนธ์ เทพวัลย์
30. คร.เพ็ญพร ชีระสวัสดิ์
31. คร.สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสมณ
32. คร.พีรสิทธิ์ กำนวนศิลป์
33. คร.พงษ์สวัสดิ์ สวัสดิ์พงษ์
34. คร.พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ
35. คร.กวรรณิการ์ สุขเกษม
36. คร.ภัสสร ธิมานนท์
37. คร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์
38. คร.ปราโมทย์ ปราสาทกุล
39. คร.สันหัตต์ เสริมศรี
40. คร.วิลาวัลย์ กาญจนพันธ์
41. คร.บุญเลิศ เลี้ยวประไพ

รายชื่อผู้จบ Ph.D. สังคมศาสตร์

1. คร. ชุมพล สวัสดิ์คิยากร
2. คร. วิทวัส คงคากุล
3. คร. จำนงค์ อควัฒนสิทธิ์

หมายเหตุ : สํารวจถึงมกราคม 2525

3. รายชื่อหนังสือสังคมวิทยา

รายชื่อหนังสือสังคมวิทยาเหล่านี้ แบ่งเป็น 6 ประเภท คือ

1. สังคมวิทยาทั่วไป
2. ทฤษฎี
3. ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติ
4. จิตวิทยาสังคม
5. องค์การทางสังคม
6. ประชากร

รายชื่อหนังสือเหล่านี้ได้จากการสำรวจตามห้องสมุดของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ เช่น
 คุรุสภาอุดมมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 มหาวิทยาลัยรามคำแหง เป็นต้น และสำรวจตามร้านหนังสือในกรุงเทพมหานคร
 การสำรวจดำเนินการมาจนถึงเดือนมิถุนายน 2525

สังคมวิทยาทั่วไป

- สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย มานุษยวิทยา วิทยาสังคม สังคมวิทยา
พัฒนาการแนวคิด และทฤษฎี กรุงเทพฯ
- วิบูล ธรรมวิทย์ สังคมวิทยาหลักวิทยาและแนวปฏิบัติการ จักรเย็บผ้าสังคม
 2501 พระนคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย
- อาพันธ์ อภาภิรม สังคมวิทยา กรุงเทพฯ : แพร์ตีทยา
 2516
- อุทัย หิรัญโต หลักสังคมวิทยา กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์
 2522
- กลุ่มนิสิตนักศึกษาวิชาวิทยาและมานุษยวิทยา รายงานการประชุมสัมมนาทางวิชาการ
 2518 สังคมวิทยา ครั้งที่ 1 เรื่อง บรรยากาศในการศึกษาวิชา
ในสังคมไทย กรุงเทพฯ
- ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย กณะสังคมสงเคราะห์ แผนกสังคมวิทยาและ
 2512 มานุษยวิทยา รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่องสังคมวิทยา
 2513 และมานุษยวิทยากับสถานการณ์ทางสังคมไทยปัจจุบัน วันที่
 6 - 8 มีนาคม พระนคร
- ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย แผนกอิสระสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา โครงการ
 2523 เสริมความรูทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาภาคฤดูร้อน
 กรุงเทพฯ

สุพิศรา สุภาพ สังคมวิทยา กรุงเทพฯ ไพบวฒนาพาณิช

2514 พิมพ์ครั้งที่ 1

2516 พิมพ์ครั้งที่ 2

2519 พิมพ์ครั้งที่ 3

2521 พิมพ์ครั้งที่ 4

2522 พิมพ์ครั้งที่ 5

2524 พิมพ์ครั้งที่ 6

2525 พิมพ์ครั้งที่ 7

วิบูล ธรรมวิทย์ และศาสตราจารย์ เกษม อุทยานิน สังคมวิทยา พระนคร

2499 โรงพิมพ์ไทยบริการ

บุษศ ศักดิ์เกษมรงค์ สังคมศาสตร์: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับสังคมมนุษย์

2515 พิมพ์ครั้งที่ 1 พิมพ์ครั้งที่ 2

2522 พิมพ์ครั้งที่ 3 พิมพ์ครั้งที่ 4

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ หลักสังคมวิทยา กรุงเทพฯ: ไพบวฒนาพาณิช

2523

สิริ สมบัติศิริ สังคมวิทยา พระนคร, โรงพิมพ์ตำราจร

2499

สุจิต บุญบงการ ไพบวฒน์ สันดารัตน์ และศรีเพ็ญ สุภพิทยากุล โครงการ

2521 ศึกษาทั่วไป ฝ่ายวิชาการจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

มนุษย์กับสังคม

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ บรรณาธิการ โลกทรรศน์ไทยภาคใต้ สงขลา,

2521 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา

สังคมวิทยา-ศัพท์บัญญัติ อนุสรณ์งานสถาปนกิจศพนายฮวงและนางบุญนิตย์ ภาวิจิตร

2521 กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต

เสถียร เหลืองอร่าม รวบรวม สังคมวิทยาเบื้องต้น (คำถามและคำตอบ)

2515 พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: ศูนย์ฝึกอบรมนักบริหาร

ไพบูลย์ ช่างเขียน สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยา กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา

2515

2516

ธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ แผนกสังคมวิทยาและ

2514 มานุษยวิทยา ปฏิกะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พระนคร

รายงานการวิจัยการศึกษารูปแบบทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา พระนคร

2514

ประสาธต์ หลีกศิลา ปัญหาการปรับตัว เป็นเหตุหนึ่งให้ เกิดการคบหาสมาคมกัน

2505 พระนคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บุญสนอง บุญโยทยาน มนุษย์กับสังคม กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

2509 ธรรมศาสตร์

2510 พิมพ์ครั้งที่ 2

2510 พิมพ์ครั้งที่ 3

2515 พิมพ์ครั้งที่ 4

2518 พิมพ์ครั้งที่ 5

พลตรี บัญชา มินทรชินทร์ และรจน โสคศิริ สังคมวิทยา พระนคร

2505 โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บรรพต วีระยัย สังคมนิยามานุษยวิทยา กรุงเทพฯ:มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2514 พิมพ์ครั้งที่ 1

2517 พิมพ์ครั้งที่ 2

2519 พิมพ์ครั้งที่ 3

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แผนกอิสระสังคมนิยามานุษยวิทยา เอกสาร
สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง สังคมนิยามกับสิ่งแวดล้อม

รายงานการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง ลักษณะสังคมไทย ณ มหาวิทยาลัย

2522 ธรรมศาสตร์ 15 - 16 กุมภาพันธ์

2524 พิมพ์ครั้งที่ 2

ทองปลิว ชมชื่น โครงสร้างสังคมไทย นครปฐม ภาควิชาพื้นฐานทางการศึกษา

2521 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

เค็มศักดิ์ สุวรรณประเทศ สังคมนิยามเบื้องต้น พิษณุโลก ภาควิชาสังคมนิยาม

2521 คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิบูลสงคราม

ทรงค์ เส็งประชา สังคมนิยามเบื้องต้น นครปฐม โครงการผลิตเอกสาร

2521 ตำราเรียน วิทยาลัยครูนครปฐม

สุเทพ สุนทร เกสัช ผู้แปล สังคมนิยามของหม่อมมานพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2511 พระนคร แผนกวิชาสังคม คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ

ประสาธน์ หลีกศิลา สังคมนิยาม พระนคร: องค์การภา ของคุรุสภา

2503 พิมพ์ครั้งที่ 1

2504 พิมพ์ครั้งที่ 2

2505 พิมพ์ครั้งที่ 3

2511 พิมพ์ครั้งที่ 4

2514 พิมพ์ครั้งที่ 5

- ปราณี ฐิติวัฒนา สังคมวิทยาเบื้องต้น กรุงเทพฯ:กรุงสยามการพิมพ์
2517
- 2523 พิมพ์ครั้งที่ 2
- พัทธยา สายหนู ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไกของสังคม กรุงเทพฯ เลลัดไทย
2516
- ไพฑูริย์ เกรือแก้ว ลักษณะสังคมไทย กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์เกื้อกูล
2506 พิมพ์ครั้งที่ 1
2518 พิมพ์ครั้งที่ 3
- ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย รายงานการประชุมทางวิชาการ ครั้งที่ 18
2523 สาขาสังคมศาสตร์ ณ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 28-30
มกราคม 2523 กรุงเทพฯ
- ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ สังคมไทย กรุงเทพฯ: แพร์พิทยา
2522
- ปราณี ฐิติวัฒนา สังคมวิทยา กรุงเทพฯ:ไทยวัฒนาพานิช
2523
- อนุমানราชชน, พระยา วัฒนธรรมเบื้องต้น โดย เสฐียรโกเศศ (นามแฝง)
2501 พระนคร โรงพิมพ์, รุ่งเรืองธรรม
- อรราชพ์ วิวัฒน์ สุนทรพงศ์ เอกชัย สุนทรพงศ์ และสนิทศักดิ์ สนิทศักดิ์
2508 สังคมวิทยา พระนคร: โอเคียนสโตร์
- สุพล วุฒิเสน สังคมวิทยาเบื้องต้น พระนคร หน่วยงานนิเทศก์ กรมการ
2515 ฝึกหัดครู
- อาเนต อากาภิรม สังคมวัฒนธรรมและประเพณีไทย กรุงเทพฯ:แพร์พิทยา
2519

- ไพบูลย์ ช่าง เรียบน สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยาในเมือง กรุงเทพฯ
 2516 สถาบันบัณฑิต พัฒนบริหารศาสตร์
- ศรีนครินทร์วิโรฒ พิณกุลโลก, มหาวิทยาลัย ศูนย์สุโขทัยศึกษา รายงานผลการ
 2521 สัมมนา การเมือง และสภาพสังคมสมัยสุโขทัย พิณกุลโลก
- อัปสร ทริบอิน และคนอื่นๆ แปล มหาวิทยาลัยกับชุมชนเมือง The
 2518 University and The city ของจอร์จ แมซ แคน วอลดอร์ฟ
 และโรเบิร์ต อี ไพรซ์) กรุงเทพฯ:แพรวพินทยา
- วิบูลย์ ชรรณวิทย์ สังคมวิทยาหลักวิชาและแนวปฏิบัติ การจักระ เบียบสังคม
 2492 พระนคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาราชวิทยาลัย ศ
 2501 พิมพ์ครั้งที่ 2
- สิริ สมบัติศิริ สังคมวิทยา พระนคร: โรงพิมพ์คำรวจ
 2498
- ขุนประเสริฐคุณมาศ สังคมวิทยาโดยสรุป กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มิ่งกลการพิมพ์
 2504
- สิริ สมบัติศิริ หลักสังคมวิทยา พระนคร: โรงพิมพ์คำรวจ
 2496
- พิทยา สายหู โลกสมมติ กรุงเทพมหานคร: สื่กนิคสยาม
 2516
- รุ่งเรือง บุญไกรส ปรัชญาสังคม กรุงเทพมหานคร นนทบุรี: การพิมพ์
 2513
- วชิรญา บัวศรี ปัญหาสุขภาพจิตในสังคมปัจจุบัน กรุงเทพฯ: ภาควิชาการแนะแนว
 2520 และจิตวิทยาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย
 ศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร

สุขสมาน วงศ์สุวรรณ และบุญยืน ชัยสุโรจน์ สังคมวิทยาเมืองคน กรุงเทพฯ:

2517 โรงพิมพ์ รวมสาส์น

2518 พิมพ์ครั้งที่ 2

สุขสมาน วงศ์สุวรรณ และสถิตย์ วงศ์สุวรรณ สังคมวิทยา กรุงเทพฯ:

2517

สุพิศรา สุภาพ สังคมและวัฒนธรรมไทย กำเนิดม กรอบครวี ศาสนา ประเพณี

2518 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

2520 พิมพ์ครั้งที่ 2

สุวรรณ เพชรนิล วัฒนธรรมและศาสนา กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย

2522 รามคำแหง

อรราชัน วิวัฒน์ สุนทรพงศ์ และคณะ สังคมวิทยา พระนคร: โอเคียนสโตร์

บัญชา มินทรจิตร แนวปฏิรูปสังคมไทย กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์

2520

สุธรรม ชาติสิงห์ และอดุทธ์ ตันประยูร สังคมวิทยาเมืองคน กรุงเทพฯ :

2524 บางกอกการพิมพ์

อานนท์ อภาภิรม สังคมวิทยา กรุงเทพฯ: แพร่พิทยา

2518

บุญยืน ชัยสุโรจน์, สุขสมาน วงศ์สุวรรณ และสถิตย์ วงศ์สุวรรณ สังคมวิทยา

2517 เมืองคน กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์

2518

อุทัย หิรัญโต หลักสังคมวิทยา กรุงเทพฯ : พิระพัชณา

2522

พิศวง ธรรมพันทา สังกมวิทยาเบื้องต้น กรุงเทพฯ: พีระพินา

2523

สนิท สมักรการ บรรณาธิการ สังกมและวัฒนธรรมของภาคเหนือประเทศไทย

2521 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แผนกอิสระ สังกมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2524 กรุงเทพฯ: หจก.การพิมพ์ ทรชนกร

สำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ รายงานข้อเสนอการ

2507 วิจัยในสาขาต่าง ๆ ของสังกมศาสตร์ ปรัชญา นิติศาสตร์

รัฐศาสตร์และเศรษฐศาสตร์ สังกมวิทยา กรุงเทพฯ

บัญชา นิเทศินทร์ คำบรรยายการกนก การสำรวจและสถิติทางสังกม กทม

สถานศึกษาสังกมสงเคราะห์ สำนักวัฒนธรรมหญิงสภาวัฒนธรรม
แห่งชาติ

ราชบัณฑิตสถาน พจนานุกรมศัพท์สังกมวิทยา กทม: ราชบัณฑิต

2524

ทฤษฎี

- สุนทรีย์ กี่ลพิพัทธ์ ประวัติแนวความคิดทางสังคมวิทยา กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
2520 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- เบญจมา ยอดคำเนิน จรรยา เกรงบุญทร และกฤตยา อาชวนิจกุล ยุทธศาสตร์การ
2523 ทฤษฎีและการศึกษาทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยา การแพทย์
โครงการ เผยแพร่ข่าวสารและการศึกษาดานประชากร
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
- จำนงค์ อภิวิวัฒน์สิทธิ์ ประวัติแนวความคิดทางสังคม กรุงเทพฯ ภาควิชา
2523 สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์
- สนิท สัมภีร์การ วิธีการศึกษาสังคมมนุษย์กับตัวแบบสำหรับศึกษาสังคมไทย
2518 กรุงเทพฯ โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย

วิจัยและสถิติ

- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และคณะ ระเบียบวิธีการวิจัยทางวิเคราะห์พฤติกรรม
 2521 การมีบุตรในเชิง เศรษฐกิจและสังคมระดับจุลภาคตาม
ลักษณะของครอบครัวชนบท กรุงเทพฯ เจริญวิทย์การพิมพ์
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ รัชชัย อาทรรุระสุข พิสิฐ กุกรีย์พงศ์ สถิติสำหรับ
 2521 การวิจัยทางสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร : ไทวัฒนาพานิช
 2523 พิมพ์ครั้งที่ 2
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, รัชชัย อาทรรุระสุข และ พิสิฐ กุกรีย์พงศ์
 2523 ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ มปท.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ และบุญธรรม กิจปรีกาภวิสุทธิ์ ระเบียบวิธีการวิจัยทาง
 2521 สังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ มปท.
- สมพล สวัสดิ์คิยากร ระเบียบวิจัยทางสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
 2520 สุวรรณภูมิ
- อำนาจวิทย์ ชูวงษ์ ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ : แพร์ทิทยา
 2519
- บุญธรรม กิจปรีกาภวิสุทธิ์ ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร.
- วิไล พิษวณิช และสมจิต วัฒนาชยากุล สถิติสำหรับนักสังคมศาสตร์ กรุงเทพฯ
 2519 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 2523
- Karl F. Schuessler. Social Research Methods Bangkok: Institute of
 1964 Public Administration, Thammasat University

จิตวิทยาสังคม

- ประเสริฐ แยมกลินเฟิง พฤติกรรมร่วมและชุมชน แปลจาก Sociology:
- 2509 Collective behavior ของ Leonard Broom
และ Philips Selznick, Man and Society:
The Community ของ Samuel Kocnig
- 2513 พิมพ์ครั้งที่ 2
- จำเนียร ช่วงโชติ และคณะ ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มบุคคล กรุงเทพมหานคร
- 2520 มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 2521 พิมพ์ครั้งที่ 2
- 2523 พิมพ์ครั้งที่ 3
- สิริพันธ์ ถาวรทิวังษ์ พฤติกรรมร่วม กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- 2521
- เสรีน ปุณณะหิตานนท์ การกระทำผิดในสังคม, สังคมวิทยาอาชญากรรมและ
2523 พฤติกรรมเบี่ยงเบน กรุงเทพฯ ภาควิชาสังคมวิทยาและ
มานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาฯ
- ประสาท หลักกิลลา สังคมมนุษย์ในค่านพฤติกรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช
- 2514
- สุชา จีเพ็ญเอม จิตวิทยาสังคม กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- โสภา ชูพิกุลชัย จิตวิทยาสังคมประยุกต์ กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช
- 2522
- ไวยรัช เจียมบรรจง จิตวิทยาสังคม นนทบุรี: โรงพิมพ์สังเคราะห์หัตถ์ปากเกร็ด
- 2523

สงวน สุทธิเลิศอรุณ จาริส กวางสุวรรณ และสุทธิพงษ์ อรรณวนุสรณ์ จิตวิทยาสังคม

2522 นนทบุรี : ชัยศิริ การพิมพ์

2522 พิมพ์ครั้งที่ 2

2523 พิมพ์ครั้งที่ 3

สุรางค์ จันทน์เอก จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : อักษรบัณฑิต

2523

ฉดอง ภิมบวรรัตน์ จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : ประจักษ์การพิมพ์

2521

ประทุม แป้นสุวรรณ จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : พีระพัฒนา

2522

สถิตย์ นิยมญาติ จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : พีระพัฒนา

2524

สงวน สุทธิเลิศอรุณ จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : เกรียงศักดิ์การพิมพ์

2525

นิพนธ์ แจง เอี่ยม จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : เอกนัยการพิมพ์

2524

2525 พิมพ์ครั้งที่ 2

สีทธิโชค วรานุสันติกุล จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์

2525

ศาสตราจารย์ หลวงวิเชียร แพทยาคุณ จิตวิทยาสังคม กรุงเทพฯ :

2505 โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2510 พิมพ์ครั้งที่ 2

ศาสตราจารย์ ดร. เสรีน หุ้ดระนิโกนนท์, การกระทำผิดในสังคม กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ // โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ๒๕๑๖

องค์การทางสังคม

- เชิดชาย เหล่าหล้า สังคมวิทยาเมือง กรุงเทพฯ แพร่พิทยา
2520
- ทรงศักดิ์ เสงี่ยมประชา สังคมวิทยาชนบทและเมือง พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ
2523 กรุงเทพมหานครพิมพ์
- เต็มศักดิ์ สุวรรณประเทศ ปัญหาสังคม พิษณุโลก ภาควิชาสังคมวิทยา
2522 คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพิษณุสงคราม
- อดุลย์ ทัศนประยูร สังคมวิทยาชนบท-เมือง พระนครศรีอยุธยา ภาควิชาสังคมวิทยา
2520 คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา
- บุทร ศักดิ์ไชยยนต์ มนุษย์กับสังคม: ความรู้เบื้องต้นตามแนวสังคมวิทยามหภาค
2523 แปลจาก Human Societies; a macrolevel introduction
to sociology ของเลนส์กี,
เกอร์ฮาร์ด เอมมานูเอล คศ. 1974 กรุงเทพฯ โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- รจน โสคติวิ สถาบันสังคม พระนคร, โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
2505
- จวนนท์ อากาภิรม มนุษย์กับสังคม: สังคมและวัฒนธรรมไทย
2514 พิมพ์ครั้งที่ 1
2515 พิมพ์ครั้งที่ 2
2515 พิมพ์ครั้งที่ 3

ประสาธน์ หล้าศิลา ปัญหาสังคม พระนคร โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์

2508

ดวงจิตต์ อธิคมนันท์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กรุงเทพฯ

2520 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

น้องพันธุ์ มณีรัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม กรุงเทพฯ

2521 โครงการส่งเสริมการสร้างสรรค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

เชิษฐา เหล่าหล้า สังคมวิทยาชนบท พระนคร, แพร่พิทยา

2515 พิมพ์ครั้งที่ 1

2519 พิมพ์ครั้งที่ 2

2523 พิมพ์ครั้งที่ 3

ประภัสร์ มัชฌิมา สังคมวิทยาชนบท กรุงเทพฯ โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

2522

ประภัสร์ มัชฌิมา สังคมวิทยาชนบทและการสหกรณ์ กรุงเทพฯ โรงพิมพ์

2523 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะรัฐศาสตร์ การเมืองและสังคม โครงการเสริม

2520 ความรู้ทางคาถาการเมืองและสังคมในระบอบประชาธิปไตย

บรรพต วีระชัย และเนติญา ศรีสุวรรณ สังคมวิทยาการเมือง กรุงเทพฯ

2520 มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2522

2523

- สถิตย์ นิยมญาติ สังคมวิทยาการเมือง กรุงเทพฯ ไทยวัฒนาพานิช
2524
- ถาวร เกิดเกียรติพงศ์ และวราคม ที่สุกะ สังคมวิทยาการศึกษา ภาควิชา
2522 สังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร
- กันต์ หัตถ์รัตน์ (แปล) แพทย์-เทพเจ้ากาดี (Limits to medicine,
2523 medical Nemesis: The expropriation of health
ของอีเกีย, อีวาน) สังคมวิทยา การแพทย์ พิมพ์ครั้งที่ 2
กรุงเทพฯ บริษัทเกล็ดไทย
- ศิษย์ สมปอง สังคมชาวบ้านนา กรุงเทพฯ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
2522 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
- กรรณิการ์ อัจชรกุล สังคมวิทยานกร กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2521
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ ประมวลการสอนสังคมวิทยาชนบท กรุงเทพฯ คณะวิทยาศาสตร์
2515 และอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
- อานนท์ อากาภิรม ลักษณะสังคมและปัญหาของสังคมไทย กรุงเทพฯ
2521 โอเคียนสโตร์
- เทมกมล เทวกุล และวิทยา เวชชาชีวะ การศึกษาเกี่ยวกับมนุษย์ แปลจาก
2510 เซลส์ สจวต พระนคร สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ เรียบเรียง สังคมวิทยาชนบท นครหลวงฯ มหาวิทยาลัย
2515 เกษตรศาสตร์

กรรมการ สุขเกษม สังคมวิทยานุกร กรุงเทพฯ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2523

ประเสริฐ แยมกลินฟูง สถาปนทางสังคม ครอบครัวยุในสังคมไทย พระนคร

2512

แผนกอิสระ สื่อสารมวลชนและการประชาสัมพันธ์ จุฬาฯ

สนิท สมัครการ มีเงินนับว่านง มีทองนับว่าพี่ ระบบครอบครัวและเครือญาติ

2519

ของไทย กรุงเทพฯ บรรณกิจ เทรคดิง

ประสาธต์ หลักศิลา ปัญหาสังคม ตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาการศึกษาระดับสูง

2504

และปริญญาตรีวิชาการศึกษา พระนคร ไทยวัฒนาพานิช

บรรพท วิระสัย แนวการบรรยายสังคมวิทยาการเมือง กรุงเทพฯ

2519

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

อดุลย์ คันประยูร สังคมวิทยานบทและเมือง กรุงเทพฯ โอเคียนสโตร์

2523

ไพโรจน์ สิทธิวิชา สารานุกรมศัพท์ทางสังคมวิทยาในชนบท กรุงเทพฯ

2516

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

อุทัย หิรัญโก สังคมวิทยาประยุกต์ กทม โอเคียนสโตร์

2519

คำรงค์ ฐานที สังคมวิทยาว่าด้วยอาชีพ กทม มหาวิทยาลัยรามคำแหง

2520

จำเรียง คุรุประสุวรรณ สังคมวิทยาสำหรับพยาบาล กรุงเทพฯ

2520

มหาวิทยาลัยมหิดล

ดิเรก ฤกษ์ห่วย การพัฒนาชนบท กทม โรงพิมพ์พิมพ์เนส

2522

- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาชุมชน: หลักการและวิธีปฏิบัติ แพรวพินทยา
2512
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาคุณภาพของประชากรไทย กทม แพรวพินทยา
2511
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ Non-Directive Approach ในงานพัฒนาชุมชน
2510 แพรวพินทยา
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ การพัฒนาชุมชน กทม: ไทยวัฒนาพานิช
2515 ครั้งที่ 1
2523 ครั้งที่ 2
- โตชิโอะ ยัทสึชิโร การเข้าถึงปัญหาและความต้องการของประชาชนชนบท
2509 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: การศึกษาองค์การหมู่บ้านและ
ความเป็นผู้นำในประเทศไทย (รายงานวิจัยของยูซีเอ็ม)
- ก่อ สวัสดิ์พานิช ความสัมพันธ์ในครอบครัว กทม: ไทยวัฒนาพานิช
2518
- ก่อ สวัสดิ์พานิช ปัญหาสังคม กทม ไทยวัฒนาพานิช
2518
- บุษย์ คักคี่ เชนยนต์ มนุษย์กับสังคม: ความรู้เบื้องต้นตามแนวสังคมวิทยา
2520 กทม : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ประสิน โสภณบุญ สังคมวิทยาของการบริหารธุรกิจ เอกสารการศึกษา
2523 รัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันพัฒนบริหารศาสตร์ ฉบับที่ 29
- วราคม ทีสุโก้ มนุษย์กับสังคม กทม: โรงพิมพ์ อักษรบัณฑิต
2524

- จำนงค์ อภิวัชฌสิทธิ์ สังคมวิทยาศาสนา กทม: แพรวพิทยา
2525
- บุญลือ วิทยานนท์ สังคมวิทยาศาสนา กทม: มหาวิทยาลัยรามคำแหง
2518
- สานิตย์ บุญชู ความหวังไปในการพัฒนาชุมชน กทม: กรุงเทพมหานครพิมพ์
2525
- พัฒน์ สุจำนงค์ และคณะ การพัฒนาชนบทความผสมผสานสำหรับประเทศไทย
2524
- บุวิรัตน์ วุฒิเมธีและศิริก ฤกษ์ทรัพย์ การวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาชนบท
แบบผสมผสานในประเทศไทย
2524
- บุญศรี แก้วศรี และมนตรี ขอรัตน์ การพัฒนาชุมชนและวิชาที่เกี่ยวข้อง กทม:
2525 จตุจักรการพิมพ์
- สุเทพ ขวลิต หลักการพัฒนาชุมชน กทม: โอเดียนสโตร์
2524
- ลิขิต ธีรเวคิน ชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย กทม: แพรวพิทยา
2521
- ทัศนีย์ ไทยาภิรมย์ ศาสตร์ทางสังคมสงเคราะห์ กทม: สารศึกษาการพิมพ์
2524
- รัชฎีกร เศรษฐ์ สังคมและวัฒนธรรมไทย กทม: โรงพิมพ์ พิมพ์เนศ
2523
- สุพิศรา สุภาพ ปัญหาสังคม กทม: ไทยวัฒนาพานิช
2515 พิมพ์ครั้งที่ 2
2518 พิมพ์ครั้งที่ 3
2521 พิมพ์ครั้งที่ 4

ประชากร

ชัยวัฒน์ ปัญพงษ์, ประเภทเพื่อ สุวรรณ และณรงค์ เทียนสิน ประชากรศึกษา
2521 กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

ชัยวัฒน์ ปัญพงษ์ และณรงค์ เทียนสง ประชากรศาสตร์และประชากรศึกษา
2521 กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช

อดุลย์ ตันประยูร ประชากรศึกษา กรุงเทพฯ พีระพินา
2522

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล คู่มือประชากร กรุงเทพฯ:
2524 อมรินทร์การพิมพ์

เนาวรัตน์ พลายน้อย นภาพร ทักนิยนา และศุภวิทย์ เจริญการ ประชากรศึกษา
2523 ฉบับประสบการณ์ กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศรีอนันต์

ปราโมทย์ ประสาทกุล ทฤษฎีที่น่าสนใจทางประชากรศาสตร์
2524

บุญธรรม กิจปรีดาวิสุทธิ์ สุภชัย สุกรวรรณ และสมกิติ อิศระวัฒน์ ประชากรศึกษา
2520 กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อักษรบัณฑิต

นิพนธ์ เทพวัลย์ ประชากรศาสตร์ กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช

2514 พิมพ์ครั้งที่ 1

2519 พิมพ์ครั้งที่ 2

2523 พิมพ์ครั้งที่ 3

ศูนย์ข้อมูลสถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

โครงการไทยศึกษา

ฝ่ายวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิวัฒนาการของสังคมวิทยาในรอบ 200 ปีของกรุงรัตนโกสินทร์

สัญญา สัญญาวิวัฒน์